

RÉGÉSZETI ADATOK AZ AQUINCUMI 1. SZÁZADI LEGIOTÁBORHOZ, VALAMINT A 2–3. SZÁZADI LEGIOTÁBOR RETENTURÁJÁHOZ

Munkám célja egyrészt az aquincumi 1. századi legióstábor nyugati frontján végzett kutatások ismertetése Barkóczi L. rajzai és Szilágyi J. 1950 és 1968. évi ásatási naplói,¹ másrészt a Kerék utca 14. sz. alatti udvar 1969. évi régészeti megfigyeléseinek értékelése.² Az aquincumi táborkutatás periodizációjának finomítása miatt is szükségesnek tartjuk a szóban forgó terület eddig részben publikált, nagyrészt közöletlen adatait összefoglalni és értékelni addig is, míg az újabb kutatások megfigyeléseire sor kerülhet.

A Kerék utca és Ék utca sarkáról már 1892-ben előkerült egy Silvanus oltár, melyet C. Pominius Deccianus lovászai állítottak.³ 1928-ban a csatornázás során a múzeum begyűjtött leleteket, köztük egy szürke, pecsételt, sarus lábnyomos szürke tál aljtöredékét⁴ és a Kerék utca 26. sz. alól 1931-ben pedig egy újabb Silvanus oltár került elő Perpetuus és Cornelianus consulsága idejéből.⁵ Erről a lelőhelyről egy ülő Jupiter torzó is napvilágra került.⁶

A Kerék utca 19., Ék u. 9. és a Raktár u. 1–4. sz. alatt előkerült kelta-eraviszkusz cserepek a bennszülött település létét igazolják.⁷

1952-ben és 1956-ban a Kerék utca nyomvonalától ÉNy-ra több helyen végeztek régészeti megfigyelést.⁸

A Kerék utcai tábornyomokról⁹ és az 1. századi legióstábor kiterjedéséről Szilágyi J. rövid ismertetéseket közölt a szakirodalomban.¹⁰

Nagy mennyiségű leletanyag került a múzeumba az 1956. évi Kerék utcai óvoda építésének földmunkái során.¹¹

Új adatok kerültek elő a tábor területéhez 1969-ben a Vörösvári úton és 1970-ben az óbudai, új lakótelep XIII. sz. épülete és a bölcsőde között.¹²

*

E rövid kutatástörténeti összefoglalás után visszatérek munkám célkitűzéseinek első pontjára Szilágyi J. ásatási naplóinak elemzésére. Módszertanilag D-ről É felé haladva, telkenként idézem vagy összefoglalom az ásatási napló alapján a legfontosabb adatokat. A topográfiai meghatározásokat az ásatási napló szerint idézem p.o. „Kórház u. 24. sz. házzal szemközt.” Az általánostól eltérő módon jelzem tipográfiailag az előkerült régészeti objektumokat.

„Kórház u. 24. sz. házzal szemközt.”

KNy-i irányú, „T” jelű árok.

„Északi profiljában a római fossa keleti része jelentkezett és a déli profilban is megmaradt ez 2 m széles-

ségben. Az árokban egy ÉD-i irányú kőfal mellett és ettől nyugatra egy kiszedett falrészlet bontakozik ki a metszetben.”¹³

Ék u. 9. (1–2.kép.)

„A csatorna melletti téglaburkolatból kiszedett peremes tégladarabon körös keretben e bélyeg olvasható (egyazon magasságból, a sáncárok felszínével: LEG II ADI).¹⁴ A kőlap aljú csatorna mellett, ezzel majdnem párhuzamosan 15 cm-rel magasabban, 33 cm széles, min. 19 cm mély téglafenekű csatorna vonul... A másik csatorna alja alatt bronzérem (dupondius) került elő, körirata: IMP CAES DOM AVG GERM COS XI CENS POTI, hátlapján SC betűk között trophaeum.”¹⁵ „A Domitianus dupondius a kőlap fenekű csatorna alatti kőfal alapozásakor vesztetett el... II. árunkban a táborfalat majdnem teljesen kiszedve találtuk, csak néhány kődarab maradt a kiszedési teknőben, ez legalul 1.5 m széles, 175 cm magasan mutatkoznak habarcsszemcsék, kődarabok, benne középkori? cserepek is előkerültek, a fal belső tövében út nyomai mutatkoztak, a fal feneké felett 170 cm magasságban.”¹⁶

„Ék utca É-i vége”

„ÉD-i irányú kőfal – az erőd fal – irányban a Kórház u. 28. sz. ház nyugati szélének (képzeletben meghosszabbítva), a nyugati portán túl az erőd fal irányvonalától eltér, megtört és további folytatása már a Kórház u. 28. sz. ház keleti szélének tartana neki. E feltevés mellett a „D” árunkat keresztező, a terrazzopadozat alatt észlelt, ÉD-i irányú kőfalcsonk egyik kiugró toronynak lehetett a Ny-i zárófala, az „N” árunkat keresztező ÉD-i irányú kőfal pedig egyik beugró toronynak lehetett a keleti zárófala; esetleg két erőd fal csomójával van dolgunk; 2 erőd fal (különböző periódusokból származó) csomója zavarják az összefüggést?”¹⁷ Az „N” árunkban megkapott úttest lekövezés mellett a Ny-i oldalon kemence átégett padozata...¹⁸

Kerek u. 13–17

„Simonyi D. fejtegetései szerint az 1355. évi oklevélünkben említett via magna a legioi erőd Ny-i kapuján kivezető, KNy-i irányú úttestet É-i oldalán kísérő csatorna... Az árunk keleti oldala mentén ÉD-i irányú, későbbi periódusból való csatorna oldalfala vonul, amelyet hamus, kevert földrétegre, ill. korábbi téglaburkolatra alapoztak¹⁹... „A” árok déli oldalában háztartási kemence maradványa. KNy-i irányú átmérője: 110 cm. Északi rész hiányzik. Sütőlap 15 cm vastag, erősen átégett. 80–110-es években használták (szürke házikerá-

mia, Resatus töredék stb.²⁰) Az „A” és az „E” árka-
inkat összekötő (K–Ny-i irányú) árkunkban az É-i
(kapunyílást) védő torony belvilága (K–Ny-i irányban
mérve) 6,4 m, a földdel kitöltött dupla kőfal együttes
szélessége: 2,1 m.²¹

Kerék utca 15. (1. kép, 3. kép)

„A sáncárok aljának szélessége 130 cm, K-i szélénél
38 cm szélességben (a peremen) egy sor követ raktak
le (habarcs nélkül) – az árok eredeti peremén. A sán-
cárok-profil egyik oldalon 30 cm-rel mélyebben ér le,
mint a másik oldalán: tölcészerű „farkasfog” volt az
árok egyik oldala helyén, ez 80 cm széles volt.”²²

„2,8 m mélységben *sáncárok* féleség része került elő,
betöltéséből ezüstözött (bronz) kétágú orvosi fogót
szedtünk ki, meg ráfolyatott díszű, peremű terra sigil-
lata csésze darabjait és fekete, vékonyhájú, „galliai
árut” (szintén barbotine dísszel), meg tányér, korsók
vegyes töredékeit.”²³

„A sáncárok méretei: a mai tsz. alatt 190 cm mélyen
kezdődik a bolygatatlan talaj, a római kori árok leg-
mélyebb pontja 363 cm mélységben a mai tsz. alatt, a
legmagasabb szintű szélessége 4 m.”²⁴

„... a *via decumana* szépen fennmaradt darabja mu-
tatózik²⁵... „K” árkunkban a Kerék utca 14.sz. házzal
szemkőzt (a K–Ny-i irányú úttest, összes felemelések-
kel) 129 cm magas a közepén, a D-i szélén 85, É-i
szélén 70 cm magas az úttestágyazások magassága
összesen... A legelső ágyazás: habarcsos, kevert (kö-
vekkel, sóderrel) réteg 50 cm magas, ezen 30 cm föld-
réteg-felemelés a közepén, e földrétegen kavicsos, ha-
barcsos, köves, kőszemcsés 24 cm magas réteg; e fel-
ett téglá és kődarabokkal kevert, kavicsos ágyazás-
réteg (22 cm magas).²⁶

Kerék utca 19. (1. kép, 4. kép)

A *táborfalnyom* közvetlenül a gerendalyukas cölöp-
nyomok mellett mutatkozott.

A gerendanyomos boronaházikón túl a kb. 4 m szé-
les úttest (*via sagularis*) környomai tárultak fel, a tábor
belseje felé ezt 85 cm széles fal szegélyezte, ebből egy
sor kő maradt meg (agyagba rakva)... A *gerendatar-
tású bódényomoknál* átl. 17 cm mélyre ér le a geren-
daalap a római kori humuszba, a gerendázat cölöplyu-
kai 28–22–52 cm távolságra vannak egymástól, maga a
cölöplyuk 16–18 cm széles, a mai tsz. alatt 152 cm m-
ben helyezkedik el a 4 cm vastag égési réteg; ez vé-
gigyonul árkunk oldalában, amibe belevágódnak a ge-
rendalyukak.²⁷

„Az orgonabokor alatt megtalált *kőfalnyom* (kisz-
edettségi teknővel együtt) 296 cm széles... a *táborfalból*
a kőalapozás 182 cm szélességben maradt meg.”²⁸

„2,7 cm mélységből „belga áru” (fekete, vékony edé-
nyoldal) töredéke került elő „B” árkunk közepén, fekete
földelszíneződésben quad cserepek (durva, fekete máz,
ferdén, párhuzamos vágott, mélyített árokvonalakkal dí-
szítve) társaságában, meg vörösszínű fazék darabjai:
személgödör volt itt? Kiszedtünk innen volutás, lilás,
vöröses mázas agyagmészes töredékeit²⁹ is.

A sáncárok profil az itt húzott árkunkban is mutat-
kozott.”³⁰

Kerék u. 9–21

„A Kerék utca 9–21 telkeken több ponton mutak-
zó kis kőkupacok és kőfalcsontok nem egy viszonylat-
ban egy vonalba estek és így a *legioi erőd nyugati fala*
(két periódus falai?) meghúzható lenne; de ez az
iránymegvonás egyelőre, nem teljesen bizonyos, amíg
határozott élű és szelű, teljes szélességű kőfalmarabok
nem kerülnek elő... sajnálatosan modern pinceterek
rombolásai, magas földdeponiák... miatt nem voltak
teljesen tisztázhatók a porta decumana oldaltornyai-
nak falvonulatai sem.”³¹

Kerék u. 33. (1. kép, 5. kép)

„E ház udvarán húzott árkunkban teljes szélesség-
ben és hosszában megtaláltuk a kő + kavics + murvaré-
tegződést, alapozást 45 + 35 + 35 magas (115 cm m)
rétegekből állott ez: .... nagyon gyenge, széteső, agyago-
sodott, iszaposodott, mészhabarccsal csak a rétegek
tetejét öntötték le, ez az *alapozásféleség(?)* max.
3,9 × 3,1 m-es lehetett.”³²

Kerék utca 6. sz. ház É-i falához

„A „P” árkunkban (amely a Kerék u. 6. sz. ház É-i
falának tart neki) a Ny-i végében modern pince bele-
ásásával mindent tönkretettek... Árkunk É-i oldalá-
ban (árkunk közepén) sárga agyagréteg terül el; köze-
pén feldomborodik; a sárga agyagréteg 3–4–6 cm ma-
gas, alatta vékony kavicsréteg terül el, habarccsal ke-
verve ez 2,5–5 cm magas; alatta 20–25 cm vastag ke-
vés, kavicsos kevert, mészszemcsével kevert világos-
barna földréteg fekszik, benne égési csík (kb. 1 m
hosszúságban); lejjebb a talaj bolygatatlan.

A sárga agyagos réteg (ÉD-i irányú járószint? út?)
260 cm széles; a sárga agyagos réteg megvan árkunk
D-i oldalában is.”³³

Kerék utca 8. sz. házzal szemkőzt

„Az „M” árkunkban... az É-i profilban átmetszett
személgödör... A betöltésből nagyméretű amphora és
egyéb vörösszínű házikeramiatöredék került elő... egy
másik személgödör... téglá, csont és apró jellegtelen
házikeramiatöredék, kevés faszén került elő.”³⁴

Kerék utca 10. sz. ház közepének tart

„L” árkunkban (a Kerék utca 10. sz. ház közepének
tart irányvonala)... *ÉD-i irányú kiszedett kőfalak*, ame-
lyeknek csak törmeléktechnikák maradtak fenn, 52 cm
széles *fűtőcsatoma, terrazzopadlók*. „Mintha nem tar-
tozna össze a két terrazzodarab, az anyagi összetételük
is más.”³⁵

Kerék utca 12. sz. ház D-i felének tart

„F” árok. Épületmaradványok. „ÉD-i irányú terraz-
zosáv 13 cm magas... Ez a terrazocsík 110 cm széles;
útnak látszik, amely árkunk É-i szélénél 2 kősoralkotta
sávban folytatódik; e 2 kősor alatt is még kevert köves
a föld.”³⁶

Kerék u. 12. É-i feléhez

X. árok. Az árok nyugati metszetében jelentkező
kőfal alatt tojásdadformájú, 2 × 3 m méretű *fémöntő-*

műhely salakos rétege jelentkezett. ÉK-i sarokban fűtőcsatorna, döngölt padló.

Gödörmaradványok, hatszögletű lakógödör flavius-kori leletanyaggal. Az ovális idomú gödör közepébe vágják be a déli kaputorony egyik nyugati külső falát. A D-i kaputorony négyzetidomú, belső tér, 6,4 m ÉD-i irányban mérve.³⁷

„X árkunk nyugati kiszélesítésének É-i oldalát kísérő KNy-i irányúnak látszó falféleség, ami csak 2 sor kő, valójában a a Berma volt? Kb. 2 m széles kőjárda a kiugró toronyfal tövében?”... Árkunk szemközti oldalában a Berma: út-járda kiszélesítettnek tekinthető.³⁸

Kerék u 14. szemközt

„K” árok. KNy-i irányú úttest összes felemelésekkel 129 cm vastag a közepén. A legalsó ágyazás: habarcsos kevert (kövekkel, sóderrel) réteg 50 cm magas, ezen 30 cm magas földréteg felemelés a közepén, a földrétegen kavicsos, habarcsos, köves, kőszemcsés 24 cm magas réteg; e felett téglá és kődarabokkal kevert, kavicsos... ágyazásréteg (22 cm magas).³⁹

Kerék u. 18. D-i végének tart

„G” árok
– személgödör az árok nyugati végében,
– terrazzo 212 cm széles KNy-i, 130 széles ÉD-i irányban. „A padozat kb. 8 cm vastag, alatta sárga agyagos márgás feltöltés (15–18–14 cm magas) ez alatt apró kavicsréteg (útréteg?) 3,5 cm magas, ez alatt sötétebb színű, pernyével kevert és sárga agyaggal kevert talaj (4–3 cm magas), lejjebb sötétszürke, barnás tiszta talaj fekszik.

A terrazzopadozat teteje alatt 118 cm mélységben KNy-i irányban lefektetett palánkdeszkalenyomat korhadéka sötétlik a sárgás őstalajból, ez a korhadéknyom 20 cm széles, kb. 1 m hosszúságban láttuk.”⁴⁰

Kerék u. 18–20. sz. házakkal szemközt

„B” árok – 3,35 m széles úttest, 2 oldalán csatornával. Főcloaca: 60 cm magas, 54 cm széles. Fenekét 43 × 58 cm méretű tegulák fedték, oldalfalai 48 ill. 35 cm szélesek. Alatta korai, keskeny csatorna, kőfalas, alját agyag képezte.

„C” árokban, 2,2 m alatt murva réteg 3–6 cm vastagságban, alatta fekete ill. bolygatatlan jön.

„D” árokban – ÉD-i irányú falcsont = egyik kiugró torony nyugati zárófala. Fűtőcsatorna. 3,75 m belvilágú terrazzopadlós helyiség, alatta korábbi épületmaradványok.

A naplóbejegyzés 4. sz-i CAIOT és TERENCE-ANVS bélyeges téglákat is említ a D–E árok felső kevert rétegből.⁴¹

Kerék utca D-i végének tart

„R” árok. Kőfalak részben kiszedett állapotban különböző periódusokból. Burkolatszerű réteg⁴²

Kerék utca 24. É-i felének tart

„S” árok. KNy-i irányú út. ÉD-i kőfalcsont... csont a nyugati erődfalból⁴³

Kerék utca 28.

„A felső földrétegből olvashatatlan IV. századi kis bronzérmét szedtünk ki a sóderes, köves rétegből ép, verdefényes Traianus sestertium... A mai talajszint alatt átl. 167–168 cm mélyen kezdődik a sóder + kőréteg, mely a fekete őstalajon terül szét.”⁴⁴

*

II. Most rátérnénk a munkánk következő részére a III. Kerék utca 14. sz. alatti régészeti kutatások elemzésére.⁴⁵ (6, 21. kép)

1. árok nyugati metszetének leírása (7. kép)

Az újkori feltöltés alatt Atszf 104.92 m-n jelentkezett a KNy-i irányú római úttest köves teteje. Ezt nagyobb, lapos idomtalan kövekkel és római tégladara-bokkal javították.

A burkolat elbontása után pernyés földréteg jelentkezett. Ez alatt köves, sóderes réteg következett, mely a metszet szerint még két ízben feltűnt az elválasztó agyagos földréteggel együtt. Az út vastagsága: 1.30 m, mérhető sz: 5 m. Két szélén téglalap csatorna maradványa jelentkezett (8. kép). Az út északi szélén in situ egy oszloplábazat került elő (9. kép)

A csatornamaradványtól északra egy KNy-i irányú, kiszedett fal részlete került napvilágra.

A korábbi periódusból (10–11. kép) a csatorna szintje alatt, a lapjára fektetett kőlapokból álló, kövezés maradványa jelentkezett és a fekete, bolygatatlan földön Atszf 103.72 m-n egy habarcsos járósínt mutatkozott 2.40 m hosszán.

Jelentősebb leletek

1. árok, hamus iszapos réteg tetején –90 cm: Tál tört profilú oldaltöredéke. Barnásszürke, bevonatos, vastagabb falú. Ltsz.: 71.7.3 (13. kép. 1) Az úttesttől északra, a habarcspadló alatti agyagos hamus rétegből 80–1.30 m: Fazék ferdén kihajló perem-oldaltöredéke. V. szürke. Ltsz.: 71.1.30 (12. kép. 6) Edény tört profilú oldaltöredéke. Nyersszínű, barnás, piros festéssel ecsetkezeléssel.⁴⁶ (13. kép. 3.) Tálka, enyhén kihajló, keskeny perem oldaltöredéke. Fekete bevonatos, kívül-belül. Ltsz.: 71.1.87 (14. kép. 4.) Edény vízszintesen kihajló hornyolt peremtöredéke. Szürke. Ltsz.: 71.1.86 (15. kép. 3)

1. árok. Római csatorna feletti réteg: 95–140 cm között. Oldaltöredék rátett földísszel. Nyersszínű alapon narancsszínű festéssel. Ltsz.: 71.1.162 (16. kép. 3) A kemence bolygatásból 100–160 cm között: Tálka enyhén duzzadt perem-oldaltöredéke. Szürke. Ltsz.: 71.1.184 (15. kép. 4) Tál behúzott peremtöredéke. Nyersszínű alapon narancsszínű festés. Ltsz.: 71.1.21. (16. kép. 2) 1. árok középső rész, a köves útburkolat átvágásából, a barna föld tetején: Nagyobb bögre duzzadt, keskeny perem-nyak-oldaltöredéke. Barna. Ltsz.: 71.1.325 (17. kép. 2) Lapos tál behúzott keskeny perem-oldaltöredéke. Kívül nyersszínű alapon, sárgás-piros sáv festésével, belül sárgás-piros márványutánzás-sal.⁴⁷ Ltsz.: 71.1.328 (17. kép. 6) A római út mentén,

a csatorna aljából: LEG II AD bélyeges téglák töredékei. Ltsz.: 71.1.363–365. 1. árok útréteg alatti agyagos rétegből: II. Claudius bronz antonianusa.⁴⁸ A római csatorna felett: Besimított felületű, szürke perem-oldaltöredékek. Ltsz.: 71.1.165–6 (28. kép). Háromfűlű bögre perem-nyak-oldaltöredéke osztott kis szalagfüllel. Nyersszínű alapon, narancssárga festéssel. Ltsz.: 71.1.161 (18. kép. 1) Tál behúzott, lapos kétszeresen hornyolt peremtöredéke. Nyersszínű. Ltsz.: 71.1.164 (17. kép 7). 1. árok sóderes, törmelékes rétegből –90 cm: Kúpos bronzveret. Ltsz.: 71.1.21 (26. kép). 1. árok déli rész, kevert agyagos, hamus: 90–1.30 m: Sigillata utánzat oldaltöredéke. Ltsz.: 71.1.148. Korsó dupla bordás peremtöredéke. Nyersszínű alapon barnás-piros festéssel. Ltsz.: 71.1.146 (16.kép 6) Üveg pohár kihajló perem-oldaltöredéke.⁴⁹ Sárgás-zöld vékonyfalú. Ltsz.: 71.1.100 (15. kép. 5). Oldaltöredék, szürke, X bekarcolással.⁵⁰ (27. kép 1) Ltsz.: 71.1.241. Drag. 38. formát utánzó tál töredéke. Nyersszínű alapon, narancsszínű bevonatos. Ltsz.: 71.1.114. Drag. 36. peremtöredék, applikált levéldíszsel. Ltsz.: 71.1.113, 115. Tál vízszintesen kihajló széles-perem-oldaltöredék. Fekete. Ltsz.: 71.1.257. Edény ferdén kihajló, többszörösen hornyolt perem-oldaltöredéke. Szürke. Ltsz.: 71.1.71. Mélyebb tál többszörösen hornyolt vízszintesen kihajló perem-oldaltöredéke. V. szürke, szemcsés. Vastagfalú. Ltsz.: 71.1.570. (15. kép. 2) Téglanyagú tál piros-barnás festéssel. Ltsz.: 71.1.66 (16. kép 1) Dörzstál perem-oldaltöredéke. Kívül téglaszínű alapon, piros festéssel, belül barna mázas. Ltsz.: 71.1.41. Oldaltöredék, belül v. szürke, kívül zöld mázas. Ltsz.: 71.1.35. 1. árok 120–150 cm között, a szürke kevert földből: Drag. 37. típusú edény. Szabad mezőben állatalakok, harcosok. Lezouxi. Cinnamus legkésőbbi periódusát képviseli.⁵¹ Ltsz.: 71.1.554 (29. kép.). 1. árok északi rész, a kevert rétegből 1.20–1.60 m között: Vízszintesen kihajló peremtöredék. Nyersszínű. Ltsz.: 71.1.276 (14. kép. 6). Tál kihajló peremtöredéke. Téglaszínű alapon narancsszínű barnás festéssel (16. kép. 5). Ltsz.: 71.1.230. Csupor enyhén duzzadt perem-oldaltöredéke. Nyersszínű. Ltsz.: 71.1.268 (16. kép 7) 1. árok északi része, az út széle melletti mélyítés, öntött, habarcsos, kavicsos szint 170–200 cm. Kancsó nyaktöredéke ovális fültöredékkel. V. szürke, szemcsés. Ltsz.: 71.1.625 (18. kép. 4) Mélyebb tál vízszintesen kihajló széles perem-oldaltöredéke. Szürke, keményre iszapolt. Peremén két hornyolással. Ltsz.: 71.1.622 (19. kép 1) Bögre galléros perem-oldaltöredék. Nyersszínű alapon sötétbarna bevonattal. Homokbeszórásos. Ltsz.: 71.1.606 (14. kép 1) Faltenbecher perem-oldaltöredéke. Nyersszínű alapon narancsszínű festéssel. Kopott. Ltsz.: 71.1.607–610 (14. kép. 2) 1. árok, zöldes, homokos rétegből: Tál vízszintes kihajló szélesebb perem-oldaltöredéke. Barnásszürke, keményre iszapolt. Ltsz.: 71.1.314 (19. kép 2) 1. árok északi rész, oszloptól keletre csatlakozó útrétegből: Bögre töredéke, ferdén kihajló, kétszeresen hornyolt peremmel. Ltsz.: 71.1.363 (17. kép 1) 1. árok északi rész, csatornától északra, a bolygatott agyagos földből: Edény hornyolt, keskeny perem-nyak-oldaltöredéke kis füllel. Nyersszínű alapon, narancsszínű festéssel. Ltsz.: 71.1.348 (18. kép. 2) Középgalliai sigillata

oldaltöredéke. Díszítetlen. Ltsz.: 71.1.351. 1. árok, déli rész, a kisedett falból: Kis fazék ferdén kihajló perem-oldaltöredéke. V.szürke. Ltsz.: 71.1.322 (12. kép. 5) 1. árok, a csatornától délre 155–175 cm Kancsó vízszintesen kihajló perem-nyaktöredéke. Nyersszínű. Ltsz.: 71.1.293 (19. kép. 4), az agyagos pernyés rétegből Drag. 37. típusú bepecsételt díszű edény. A bepecsételt díszek között táncoló emberi figura,⁵² rovátkolt patkódísz, valamint V alakú és pontmotívumokból kialakított mintával. Fekete bevonatos, kívül-belül (30. kép.) Tálka duzzadt peremmel, tört profillal. Nyersszínű. Ltsz.: 71.1.417 (15. kép 1) Pohárka ferdén kihajló peremtöredéke hornyolásokkal. Téglaszínű (14. kép. 3) Ltsz.: 71.1.418. Lapos tál behúzott perem-oldal-alj-töredéke. Téglaszínű. Ltsz.: 71.1.419 (16. kép. 8) 1. árok 160–185 cm között: Bronzgyűrű, közepén kis dísz nyomával. Ltsz.: 71.1.433 (26. kép) 1. árok, sóderes, törmelékes rétegből: Ívelt profilú, keskeny, üreges bronzveret. Ltsz.: 71.1.436 (26. kép) Övcsat „mit rechteckigen Ösen”⁵³ Ltsz.: 71.1.433 (26. kép.) 1. árok déli része: kavicsos réteg, téglapadló felett: Edény megvastagodó peremtöredéke két szélén hornyolással. Nyersszínű. Ltsz.: 71.1.357 (16. kép. 4) Resatus körhöz tartozó töredékek. Ltsz.: 71.1.361–362. 1. árok déli része, téglapadló alól: Fazék ferdén kihajló peremtöredéke, perem alatt sűrű hornyolással. Szürke, keményre iszapolt. Ltsz.: 71.1.331 (12. kép. 4) Bögre ferdén kihajló perem-nyak-töredéke. Barnás, téglanyagú. Keményre iszapolt. Vastagfalú. Ltsz.: 71.1.329 (17. kép. 5)

Az 1. árok értékelése: a rétegtani viszonyok az előkerült leletek alapján flavius-kori járósintre utal a kövezés és a habarcsos szint. Később a 2. század elején épült a KNY-i irányú úttest a csatornákkal, melyet a későrómai korig több ízben megújítottak. (7. kép.) Az úttest északi oldalán dokumentálták a 2–3. századi kaszárnya porticussorát a déli zárófallal együtt.

2. árok. Nyugati metszet leírása (20. kép.)

Az újkori betöltés mélyen húzódik átl. 2 m mélységben. Az árok északi részét a felszíntől átl. 1.20 m-től az úttest déli szakasza foglalja el. A felső réteget 10–15 cm méretű, gömbölyű felületű kövekből, nagyobb kavicsokkal, téglatörmelékkel javították. Alatta a kevert földréteg húzódik, mely alatt vékony, kavicsos réteg, illetve földfeltöltés, majd újabb kavicsos szint tűnt fel. Az 1. árokban megfigyelt rétegeken kívül a korai periódusra utaló szintek is feltűntek. Az úttól délre elbontott kemence vörösre átégett falának maradványa került elő Atszf 104.51 m-n (22–25. kép).

Jelentősebb leletek: 2. árok, kavicsos rétegből 95–120 cm között:

Fazék ferdén kihajló peremtöredéke. Perem alatt többszörös hornyolással. Szürke, szemcsés. Ltsz.: 71.1.392 (12. kép. 3) A kavicsos réteg átvágásából 110–130 cm között: Drag. 46. típusú lezouxi sigillataedény peremtöredéke az Antoninus korból. Ltsz.: 71.1.385. Fazék kihajló perem-nyaktöredéke. Szürke. Ltsz.: 71.1.371 (17. kép. 3.) Kancsó perem, nyak egy vájatos fül töredéke. Perem alatt, fül felett ujjbenyomás. Téglaszínű. Ltsz.: 71.1.445 (18. kép. 3) Bögre ferdén ki-

hajló, megvastagodó perem, nyak-oldaltöredéke. Szürke. Ltsz.: 71.1.459 (12. kép. 1) Sigillata perem-oldaltöredéke. Ltsz.: 71.1.472. *Kavicsos, agyagos rétegből 170–220 cm között:* Fazék ferdén kihajló perem-nyaktöredéke. Szürke. Ltsz.: 71.1.454 (12. kép. 2) 2. árok 170–210 m között: Többblángú mécs discusának peremtöredéke tojásfűzért utánzó dísszel.⁵⁴ Nyersszínű alapon narancsszínű festéssel. Ltsz.: 71.1.484 (14. kép. 5) 2. árok, *kavicsos kevert, agyagos rétegből 170–220 cm:* Fazék ferdén kihajló perem-oldaltöredéke. S.szürke, szemcsés anyagú. Vastagabb falú. Ltsz.: 71.1.454 (12. kép. 2) *Kavicsos rétegből, 200–246 cm között:* Oldaltöredékek bekarcolt betűkkel.⁵⁵ Téglaszínű. Ltsz.: 71.1.491 (27. kép. 2) Drag. 33. lezouxi perem-oldaltöredék. Ltsz.: 71.1.487. *Az útvágásból,* a hamus réteg alatt: Oldaltöredék bekarcolt betűkkel.⁵⁶ Belül téglá, kívül nyersszínű. Ltsz.: 71.1.495 (27. kép. 3) –285 cm. Drag. 36. peremtöredék utánzat. Ltsz.: 71.1.532. 2. árok –300 cm: Tál behúzott perem-oldaltöredéke. Kívül-belül nyersszínű. Ltsz.: 71.1.541. (17. kép. 9) 250–310 cm között: Drag. 37. formát utánzó mélyebb tál perem és két párhuzamos hornyolással díszített oldaltöredék. Barnásszürke, bevonatos. Ltsz.: 71.1.508 (17. kép. 8) *Bolygatott agyagrétegből:* Kancsó nyak-oldaltöredéke. Belül nyersszínű, kívül ezen az alapon sötétbarna festéssel. Ltsz.: 71.1.473 (13. kép. 2) Edény tört profilal. Belül nyersszínű, kívül nyersszínű, sárgás-barna festéssel. Keményre iszapolt. Ltsz.: 71.1.474. Tálka kihajló vízszintes perem, tört profilú oldaltöredéke. Peremen, oldalán hornyolásokkal. Téglaszínű, vastagfalú. Ltsz.: 71.1.475. (19. kép. 3) 2. árok déli részén, 2.50–3.10 m között, kiszedett fal betöltéséből: Lezouxi sigillata oldaltöredéke.⁵⁷ Díszítetlen. Ltsz.: 71.1.516. Tál behúzott perem-oldaltöredéke, hornyolásokkal. Fekete bevonatos, kopott. Ltsz.: 71.1.517. Oldaltöredék. Belül nyersszínű, kívül ezen az alapon narancsszínű festéssel. Kopott. Ltsz.: 71.1.514.

2. árok értékelése

Tehát a Domitianus korra utaló adataink egyrészt a köves szint formájában jelentkezett a későbbi úttest alatt, másrészt a déli kaszárnyaépület északi helyiségsora alatt. Későbbi építkezést tanúsít az úttest megemelésén kívül a kaszárnyaépület terrazzopadlós helyisége (2. század). Ennél későbbi adatra az úttest megújítása utal (3. század).

*

Az eredmények összefoglalása

Szilágyi János 1950-es, 1968-as évi ásatási naplói, jelentései, Barkóczy L., 1950. évi helyszíni felmérési és ásatási rajzai és a Kerék utca 14. sz. alatt végzett régészeti megfigyelések alapján az alábbi eredmények alakultak ki:

1. *A Flavius kor korai szakaszának* jelenségére utalnak a telepmaradványok: a verem (Ék utca É-i vége), a hatszögletű lakó- ill. ovális alakú gödrök jelenléte (Kerék u. 12. É-i feléhez) valamint a korai járósíntek (Kerék u. 14., 1–2. metszet).

2. A Domitianus kori legiostáorból (31. kép.) feltárták a nyugati, ÉD-i irányú, kettős fossa kisebb szakaszait. (Kórház u. 24-gyel szemben, Kerék u. 15., 19.) A dupla sáncárok északi szakaszát teljes szélességben Póczy K.–Pekáry T. dokumentálta.⁵⁸ A kettős sáncárok déli részletét Szilágyi J. a Zichy kastély déli előterében tárta fel.⁵⁹ (32. kép.)

A Domitianus kori legiostábor nyugati falának kisebb szakaszai az Ék u. 9. Kerék u. 19, valamint a Kerék utca 24. sz. alatt került elő, az északi táborfal egy szakasza pedig az óbudai lakótelep XIII. sz. épülete és a bölcsőde közti területen.⁶⁰ Az 1. századi legiostábor déli falát a védművekkel együtt a Zichy kastély déli előterében, a Corvin Ottó téren és a Tavasz utca 9-ben tarták fel.⁶¹

Az 1. századi aquincumi legiostábor nyugati falához tartozó toronyok közül Szilágyi János, – leírása alapján öt torony helyét lokalizálta (Ék u. É-i vége, Kerék u. 12. É-i feléhez, Kerék u. 13–17., Kerék u. 18–20. sz. házakkal szemben, Kerék u. 33. sz. alatt.) Ezek közül a porta decumana déli tornyának belvilága (Kerék u. 12. É-i feléhez) és az északi kapunyílást védő torony belvilága (Kerék u. 13–17.) ÉD-i irányban 6.4 m.

A Domitianus kori legiostábor úthálózatából a *via decumana* részletei kerültek feltárássra a Kerék utca 13–17. sz. alatt. A *via sagularis* maradványait a Kerék utca 19. sz. alatt, valamint a Zichy kastély déli előterében találták meg.⁶²

Erre a periódusra datálható a tábor belső területéhez tartozó háztartási *kemence* maradványának feltárása (Kerék u. 15.) is. A *gerendavázás-cölöplyukas építkezés* maradványa került elő két helyen is. (Kerék u. 18. D-i végéhez tartozik és a Kerék u. 19. sz. alatt). *Cölöpkonstruktions épületmaradvány* került elő 1969-ben a régi Vörösvári út elején, mely valószínűleg az 1. századi legiostáborhoz tartozhatott.⁶³ Az 1. századi legiostábor idejéből származó jelentősebb feliratos emlékeket, bélyeges tegulákat, valamint az utóbbi évek feltárásból származó bronzsisakot említhetjük meg.⁶⁴

3. A 2–3. századi legiostábor különböző periódusaihoz köthetők az egyes közműszakaszok (Ék u. 9., Kerék u. 13–17.). Említésre méltó a tegulalapos főcloaca jelenléte (Kerék u. 18–20 házzal szemben).

A tábor úthálózatából a retenturához tartozó 3. scamnum északi részén húzódó KNy-i irányú út eddig még nem ismert szakasza került napvilágra. A régészeti megfigyelések szerint az út egy szakasza már a korai, 1. századi legiostábor *via decumana* funkcióját is ellátta. E K–KNy-i irányú út további, nyugati szakasza határolta az udvarral ellátott gazdasági épületet.⁶⁵ (33. kép.)

A kaszárnyaépületek terrazzopadlós, fűtőcsatornával ellátott helyiségei is napvilágra kerültek. (Kerék u. 10. közepéhez, Kerék u. 12. D-i feléhez, Kerék u. 18. déli végéhez és a Kerék u. 18–20, Kerék u. 24.)

Az 1950, 1968 és az 1969. évi ásatási dokumentációk alapján alakult ki ez a régészeti kép az aquincumi legiostábor 1–3. századi beépítettségének Kerék utca környékére eső részéről.

4. A 4. századra keltezhető a Kerék utca 18–20. sz. sz. alatti terület a 4. század végéig lakott volt.⁶⁶

A legújabb aquincumi ásátások, leletmentések megfigyelései szerint az 1. századi legiostábor belső részéhez tartozó szintek, épületmaradványok több helyen előkerültek a 2–3. századi legiostábor praetenturájában.⁶⁷

Az eddig csupán Szilágyi János leírása és a kevés konkrét adat alapján megismert tények még nem ele-

gendők ahhoz, hogy ezek alapján az aquincumi Domitianus kori legiostábor alaprajzát összehasonlítsuk a korabeli feltárt legiostáborok jellemzőivel, melyeknek alapján az aquincumi sajátosságokat kiemelhetnénk. Ezért még a további kutatás egyik fő feladata ezen a területen a Domitianus kori legiostáborhoz tartozó védművek helyének pontosabb lokalizálása, a periódusok finomítása, valamint az aquincumi 1. századi legiostábor úthálózatának és további objektumainak feltárása.⁶⁸

Rövidítések

AAH	Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae
ACDeb	Acta Classica Universitatis Scientiarum Debreceniensis
AÉ	Archaeologiai Értesítő
AT	Antik Tanulmányok
Bakker–Galsterer 1975	Bakker L.–Galsterer B.–Kröll in Epigr. Studien. Band. 10. Bonn. 1975.
Bertalané 1973	Bertalan Vilmosné: A BTM leletmentései és ásatai az 1966–1970. években. BpR XXIII (1973) 257–287.
BRGK	Bericht der Römisch-Germanischen Kommission
BpR	Budapest Régiségei
BTM	Budapesti Történeti Múzeum
DissPann	Dissertationes Pannonicae ex Instituto Numismatico et Archeologico Universitatis Budapestensis provenientes
FA	Folia Archaeologica
Gabler 1977	Gabler D.: A dunai limes 1–2. századi történetének néhány kérdése AÉ 104 (1977) 145–175
Kocsis 1984	Kocsis L.: 1.sz-i sisak az aquincumi legiostáborból BpR XXV (1984) 227–246
MNM	Magyar Nemzeti Múzeum
Nagy T 1971	T. Nagy: Der Vicus und das Municipium von Aquincum. AAH 23 (1971) 59–81

Jegyzet

1. Itt köszönjük meg Szilágyi J.-nak, hogy még életében hozzájárult közöletlen feltárásainak feldolgozásához. Köszönettel tartozunk Barkóczi L.-nak, hogy engedélyezte az 1950. évi Kerék utcai felmérésének és rajzainak közlését. Szilágyi J. 1950. évi naplóját a BTM Adattára 693–78.sz. alatt és az 1968. évi naplóját ugyanitt 418–77.sz. alatt őrzi. Jelentések: Szilágyi J., AÉ 78 (1951) 121–135 és 96 (1969) 225.

Nagy T 1973

Nagy T.: Budapest története az őskortól a honfoglalásig in Budapest Története Bp. 1973. 39–216.

Póczy–Németh–Szirmai–Kocsis 1986

K. Póczy–M. Németh–K. Szirmai–L. Kocsis: Das Legionslager von Aquincum. Studien zu den Militärgrenzen Roms III (1986) 398–403.

PWRE

Pauly–Wissowa: Realencyclopädie der Klassischen Altertumswissenschaft

StA

Studia Archaeologica

StCom

Studia Comitatis

Szilágyi 1950

Szilágyi J.: 1950. évi napló

(Kézirat)

Szilágyi J.: Előzetes jelentés az Aquincumi Múzeum ásatairól és új szerzeményeiről az 1949–50-es években. AÉ 78 (1951) 121–135.

Szilágyi 1951

Szilágyi 1963

Szilágyi J.: Újabb adatok az aquincumi legiostábor kiterjedésének és védelmi rendszerének kutatásához. AT 10 (1963) 316–318.

Szilágyi 1968

J. Szilágyi: Aquincum in PWRE Supplbd. XI (1968) Stuttgart 62–129.

Szilágyi 1968a

Szilágyi J.: 1968. évi napló (kézirat)

Az említett rajzok a BTM Ős és Ókortörténeti Osztály rajztárában R 172–178 és 183.sz. alatt található. Az 1968. évi Kerék utcai rajzi dokumentáció a BTM és a MNM Adattárának nyilvántartásában nem szerepel.

2. Itt köszönöm meg Bertalan Vilmosnének, hogy az ásatai dokumentációját felhasználhattam: Bertalané 1973, 263–4., BTM Adattári szám: 445–77. Leletek a BTM Ős és Ókortörténeti Osztályán: 71.1.16–642.

3. *Kuzsinszky B.*: Az Aquincumi Múzeum és kőemlékei. BpR V. 1897. 126–127.
4. Sarus lábnyomos, pecséttel ellátott szürke töredék. Ltsz.: 33060, bronzpatera fogója: 50.853.
5. *Nagy L.*: Az Aquincumi Múzeum kutatásai és gyarapodása az 1923–35. években. BpR XII. 1937. 126–127.
6. *K. Szirmai*: Die Bildtypen auf den Denkmälern des Kaiserkults in Aquincum und ihr Ursprung ACDeb 9. 1973. 83–90.
7. *Póczy K.*: Római épületek Óbudán a Kiscelli u. 10. sz. alatt. BpR XVI. 1955. 41.
8. *Póczy K.-Pekár T.*: Három metszet az aquincumi legiotábor északi védőrendszerében. BpR XVIII. 1958. 529–533.
9. A hozzátartozó 1950. évi leletanyag 56.838–57011 ltsz. alatt található a BTM Ős és Ókortörténeti Főosztályán. A Kerék u. 32-ből származó lelet: 58326–58355 ltsz. alatt. *Szilágyi J.*: AÉ 91. 1963. 524.
10. *Szilágyi J.*: Az aquincumi legiotábor erődítésrendszerének és kiterjedésének kérdéséhez. ATII (1955) 91–96., *Szilágyi J.*: Aquincum. Bp. 1956. 23–24., *Szilágyi J.*: Erforschung der Limesstrecke im Bereich von Aquincum in Limes-Studien. Vorträge des 3. Internationalen Limeskongresses in Rheinfeldern. Basel 1957. (Schriften des Institutes für Ur und Frühgeschichte der Schweiz. 14. 167–174.; *Szilágyi* 1963, 254; *Szilágyi* 1968, 82–83.; *T. Nagy*: The frontier of Pannonia as reflected by recent research. Roman Frontier Studies 9 (1967) 148.; *T. Nagy*: Das zweite Lager der Legio II adiutrix in Aquincum (Óbuda) in Studien zu den Militärgrenzen Roms II. (Bonner Jahrbücher, Beiheft 38. Köln. 1977. 359–366.)
11. Ltsz.: 57.1.1–498., 57.2.1.–275, valamint a 60.14.1.–52 és 70.7.39–43.sz. alatt.
12. *Nagy T.* 1971, 72–73, Nr.59.; *Nagy T.* 1973, 115; *Póczy-Németh-Szirmai-Kocsis* 1986, 402. N. 6.
13. *Szilágyi* 1968a, 3–4.
14. *Szilágyi* 1950, 120.
15. *Szilágyi* 1950, 121.
16. *Szilágyi* 1950, 147.
17. *Szilágyi* 1950, 7.
18. *Szilágyi* 1950, 7.
19. *Szilágyi* 1950, 1–3.
20. *Szilágyi* 1950, 3.
21. *Szilágyi* 1950, 5.
22. *Szilágyi* 1950, 140.
23. *Szilágyi* 1950, 128.
24. *Szilágyi* 1950, 140.
25. *Szilágyi* 1968a 3–4.
26. *Szilágyi* 1950, 7.
27. *Szilágyi* 1950, 142–143.
28. *Szilágyi* 1950, 142.
29. *Szilágyi* 1950, 127.
30. *Szilágyi* 1950, 141.
31. *Szilágyi* 1968a, 10.
32. *Szilágyi* 1950, 143.
33. *Szilágyi* 1968a, 9.
34. *Szilágyi* 1968a, 4.
35. *Szilágyi* 1968a, 4–5.
36. *Szilágyi* 1968a, 4.
37. *Szilágyi* 1968a, 7–9, 11.
38. *Szilágyi* 1968a, 11.
39. *Szilágyi* 1968a, 6.
40. *Szilágyi* 1968a, 6.
41. *Szilágyi* 1968a, 1–3, 7–10.
42. *Szilágyi* 1968a, 7–8.
43. *Szilágyi* 1968a, 6–7.
44. *Szilágyi* 1968a, 139.
45. *Bertalanné* 1973, 263–264.
46. *K. Póczy*: Die Töpferwerkstätten von Aquincum. AAH VII (1956) 73–138.
47. *Gabler* 1977, 161.
48. Itt köszönöm meg *Bíróné Sey K.* meghatározását: E., IMP C CLAUDIVS AVG H., PROVIDENT AVG RIC 91 F
49. *Barkóczi*: Spätromische Glasbecher mit aufgelegten Nuppe aus Pannonien. FA 23 (1972) Abb. 6/4; *L. Barkóczi*: Pannonische Glasfunde in Ungarn. StA IX. Bp. 1988. Taf. XIV/156.
50. *Bakker-Galsterer* 1975, 121., 314.
51. A sigillaták meghatározásait *Gabler D.*-nek köszönöm. *Stanfield-Simpson*: Central Gaulish potters. London. 1958.47.fig.3–4; *Gabler* 1977, 232.18/2.
52. *Maróti É.*: Római kori pecsételt díszű edénytöredékek Pest megyében. StCom 17(1985)III,IX/12.
53. *J. Oldenstein*: Zur Ausrüstung römische Auxiliareinheiten. BRGK 57 (1976) 214–5, Taf 76., 1010 Typ, 719. j.
54. *Iványi D.*: A pannoniai mécsesek. DissPann. II. 2. Bp. 1935. 10. XXIX/7. kép.; *Szentlélek T.*: Aquincumi mécskészítő műhelyek. BpR XIX (1959) 174. 3. kép.
55. *Bakker-Gelsterer* 1975, p.o. 17. kép. 4.
56. *Bakker-Gelsterer* 1975, p. o. 21. o. 4., p. o. 28. o. 5.
57. *Gabler D.*: Az importált terra sigillaták forgalma Pannoniában. AÉ 92 (1964) 94–110.
58. *Szilágyi* 1951, 121–135.
59. Itt jegyezzük meg, hogy a Fő téri 1963. évi kutatás naplóját a BTM Adattára 373–77. sz. alatt őrzi. Itt említi az ásató, hogy az A/1 felületen a fal menti járdát dokumentálja (3. old.), az A/2 felületen útburkolatot és 3 égési réteget figyelt meg (2. old.). Az A/3 felületen 212 cm vastag öntött technikával készült kőfal került elő, utágyazással együtt/Atszf 101.40 m–n – 3. old.) Az A/4 felületen a dohánygyár több erjesztő gödre került napvilágra (4. old.) Az A/5 felületen római fossa részletét (4. old) és az A/6 felületen – 395 cm alatt árokkontúr foszlányokat említ (2. old). Az ásató még megjegyzi, hogy a vastag táborfal és az árokpár nyomon követhető p.o. a Corvin Ottó tér 11. sz. és a Tavasz u. 9. sz. alatt, valamint a Zichy kastély déli szomszédságában (4. old). A régi Szentlélek téri (ma Korvin Ottó tér) táborfal-nyomról: *Szilágyi* 1951, 121–135.
60. *Nagy T.* 1971,72–73; *Nagy T.* 1973,115; *Póczy-Németh-Szirmai-Kocsis* 1986, 402. N. 6.
61. *Szilágyi* 1963, 316–317.
62. *Szilágyi* 1963, 316–317, *Szilágyi* 1968a 82–83.

63. Nagy T. 1971, 72–73; Nr.59; Nagy T. 1973, 115; Póczy-Németh-Szirmai-Kocsis 1986, 402. N. 6.
64. B. Lőrincz: Die Besatzungstruppen des Legionslagers von Aquincum am Ende des 1. bis Anfang des 2. Jahrhunderts. AAH 30 (1978) 299–312.; Kocsis 1984, 227–246; L. Kocsis: Ein neugefundener römischer Helm aus dem Legionslager von Aquincum in Studien zu den Militärgrenzen Roms III Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg. Band 20 Stuttgart 1986. 349–354; M. Németh: Die römische Militäranlagen in Das römische Budapest. Münster-Lengerich 1986. 82–83.
65. Póczy-Németh-Szirmai-Kocsis 1986, 428.
66. Póczy K.: Aquincum a 4.században. BpR XXI. 1964. 55–57.
67. Szirmai K.: Kutatások az aquincumi 2–3. századi legiostábor praetenturájának északi részén 1973–1977-ben. AÉ 107 (1980) 198; Szirmai K., Az aquincumi 2–3. századi legiostábor praetenturája. BpR XXV. 1984. 145, 147; Kocsis 1984, 464–5.
68. A publikáció rajzi munkáiért Czirákné Málk Évának és Dávidné dr. Matuz Editnek, valamint a fotomunkákért Molnár Ilonának, Komjáthy Péternek és Tihanyi Bencének tartozunk köszönettel.

KRISZTINA SZIRMAI

ARCHÄOLOGISCHE BEITRÄGE ZUM LEGIONSLAGER IN AQUINCUM AUS DEM 1. JH. SOWIE ZUR RETENTUR DES LEGIONSLAGERS VOM 2–3. JH.

Aufgrund der nicht publizierten Grabungstagebücher 1950, 1968 von J. Szilágyi und seiner Grabungsdokumentation von Jahre 1963 sowie der Ermessungen von L. Barkóczy im Jahre 1950 und der Dokumentationen von K. Póczy–T. Pekáry, ferner der archäologischen Beobachtungen von Frau Bertalan und der Beschreibung von T. Nagy, wurden die kleinen Abschnitte der *doppelten fossa* des Legionslagers aus der Zeit des Domitianus in Aquincum auf der nördlichen, westlichen und südlichen Seite des Lagers freigelegt. Die kürzeren Teile der *Lagermauer* konnten an der nördlichen, westlichen und südlichen Seite des Lagers beobachtet werden. János Szilágyi hat – wie er beschreibt – die Stelle von *fünf Türmen* an der westlichen Lagermauer lokalisiert, darunter südlichen Turm der *porta decumana*, dessen Innenweite in Richtung NS 6.4 m beträgt.

Abbildungen

- Abb. 1. Lageplan der Forschungen in der Kerék Gasse. 1950. (Nach L. Barkóczy–J. Schauschek).
- Abb. 2. Ék Gasse 9. Grundriss und Profilzeichnung von Lagermauern, 1950. (Nach L. Barkóczy).
- Abb. 3. Kerék Gasse 10, 15. Grundriss und Profilzeichnungen mit Vallumdetail. 1950. (Nach L. Barkóczy).
- Abb. 4. Kerék Gasse 19.. Grundriss und Profilzeichnung von Überresten der Lagermauer, des vallums, der Balken und Pfosten. 1950. (Nach L. Barkóczy).
- Abb. 5. Kerék Gasse 33. Grundriss und Profilzeichnungen mit Lagermauerabschnitten. 1950. (Nach L. Barkóczy).
- Abb. 6. Lageplan über die Forschungen in der Kerék Gasse. (Nach Frau Bertalan).
- Abb. 7. Profilzeichnung des 1. Grabens (nach Frau Bertalan).
- Abb. 8. Der 1. Graben von Süden mit dem Detail des Kanals an der Südseite der Römerstrasse.
- Abb. 9. Überreste des an der Nordseite der Römerstrasse freigelegten Porticus von S.
- Abb. 10. Überreste der an der Südseite der Römerstrasse ersichtlichen früheren römischen Siedlung von W.
- Abb. 11. Die freigelegte ostwestliche Wand des an der Nordseite der Römerstrasse erschlossenen früherens Steinbaues.
- Abb. 12. 1–6: Randfragmente von der Freilegung in der Kerék Gasse.

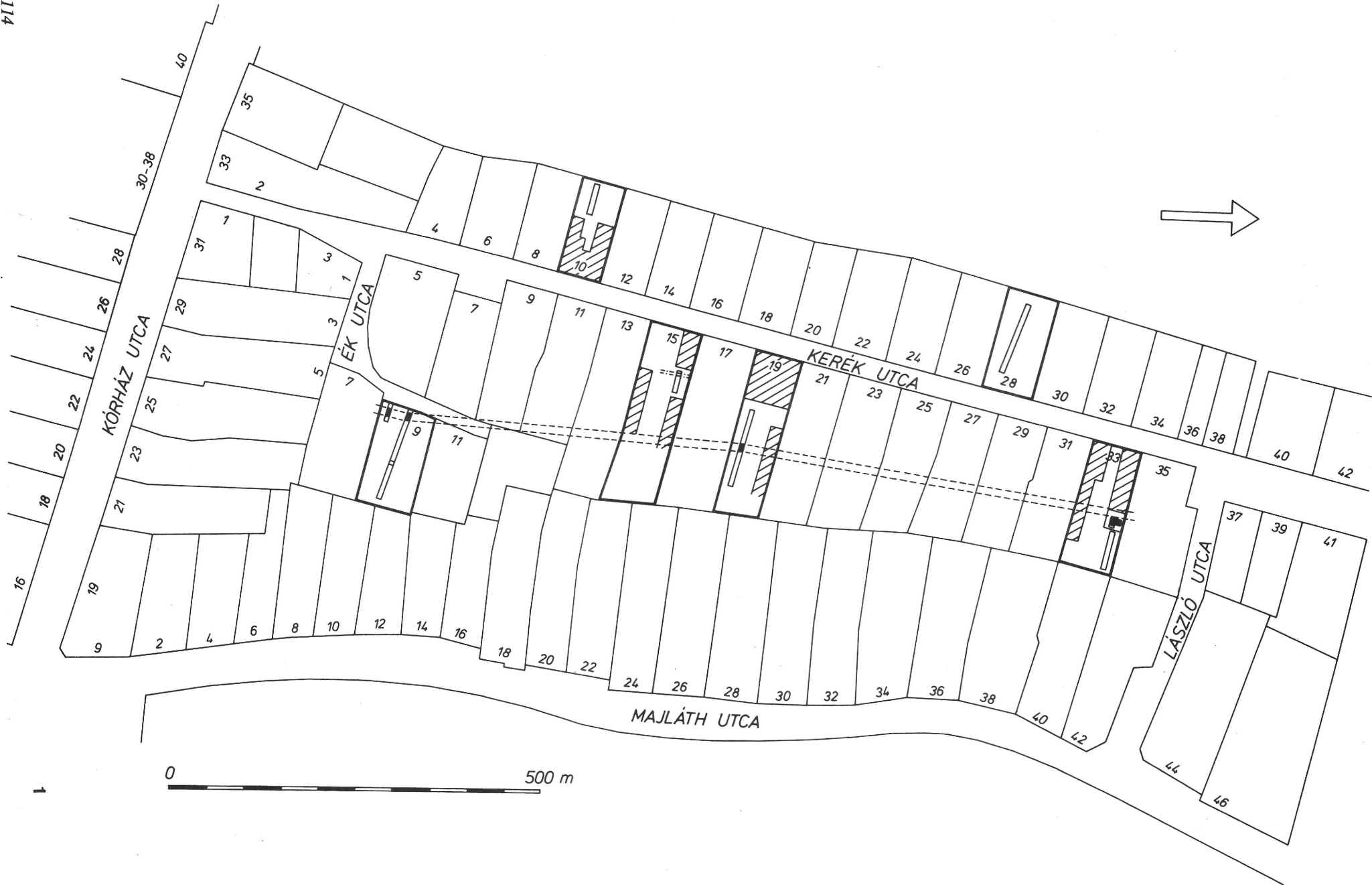

- Abb. 14. Randfragmente und Leuchtenteile von den Grabungen in der Kerék Gasse.
- Abb. 15. 1–5: Keramik- und Glasgefäßfragmente von der Kerék Gasse.
- Abb. 16. 1–8: Schüsselfragmente vom Arbeitsplatz in der Kerék Gasse.
- Abb. 17. 1–9: Töpfchen- und Schüsselfragmente von der Grabung in der Kerék Gasse.
- Abb. 18. 1–4: Krug-, Kannen- und Töpfchenfragmente von der Kerék Gasse.
- Abb. 19. 1–4: Randfragmente von der Kerék Gasse.
- Abb. 20. Profilzeichnungen des 2. Grabens (Nach Frau Bertalan).
- Abb. 21. Zusammenfassung des Grabungslageplans (Nach Frau Bertalan).
- Abb. 22. Fläche 2: neuzeitliche Gräber mit Überresten der Römerstrasse.
- Abb. 23. Freigelegte Überreste an der Südseite der Römerstrasse (Backofen, ausgehobene Mauer eines frühen Gebäudes mit Terrazzoboden) von O.
- Abb. 24. Stelle einer ausgehobenen Mauer an der Südseite des Terrazzos mit einer früher ausgehobenen Wand von SO.

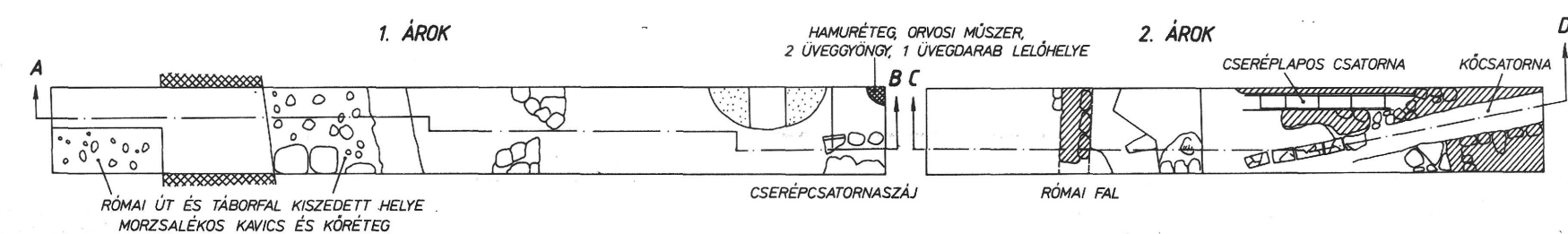
- Abb. 25. Stellen ausgehobener Mauern von O.
- Abb. 26. 1, 2, 3: Bronzegegenstände aus dem 1. Graben.
- Abb. 27. 1, 2, 3: Gefäßfragmente mit eingeritztem Zeichen von der Kerék Gasse.
- Abb. 28. Gefäßfragmente miteingeglätteter Oberfläche vom 1. Graben. (1:1)
- Abb. 29. Sigillataschüssel aus dem 1. Graben (2:3).
- Abb. 30. Sog. Grave pannonische Sigillata-Nachahmung mit eingestempelten Mustern von 1. Graben. (2:3)
- Abb. 31. Vermutlicher Grundriss des Legionslagers in Aquincum aus der Zeit Domitianus. (Aufgrund der Angaben von L. Barkóczy, Póczy-T. Pekáry und der Beschreibung von J. Szilágyi).
- Abb. 32. Lageplan der Forschungen am Hauptplatz vom Jahre 1963. (Nach J. Szilágyi).
- Abb. 33. Ein im Laufe der Grabungen in der Kerék Gasse im Jahre 1969 freigelegter Strassenabschnitt auf dem Areal des Legionslagers in Aquincum vom 2–3. Jh.

Képegyzék

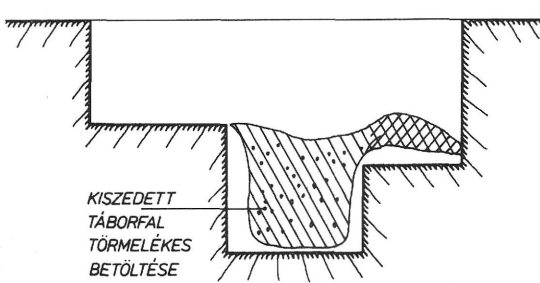
1. kép Helyszínrajz a Kerék utcai kutatásokról. (1950 Barkóczy L. – Schauschek J. után)
2. kép Ék u. 9. Alap- és metszetrajzok táborfalrészletek – 1950. (Barkóczy L. után)
3. kép Kerék u. 10., 15. Alap- és metszetrajzok valumrészlettel – 1950. (Barkóczy L. után)
4. kép Kerék u. 19. Alap- és metszetrajzok táborfal, vallum, gerenda és cölöpök maradványával – 1950. (Barkóczy L. után)
5. kép Kerék u. 33. Alap- és metszetrajzok táborfalrészlettel – 1950. (Barkóczy L. után)
6. kép Helyszínrajz a Kerék utcai kutatásokról. (Bertalanné nyomán)
7. kép Az 1. árok metszetrajza. (Bertalanné nyomán)
8. kép Az 1. árok D-ről. A római út déli szélét kísérő csatorna részletével.
9. kép A római út északi oldalán feltárt porticus maradványa D-ről.
10. kép A római út déli oldalán jelentkező korábbi római település maradványai Ny-ről.
11. kép A római út északi oldalán feltárt korábbi kőépület KNy-i irányú fala kiszedett állapotban.
12. kép 1–6. Peremtöredékek a Kerék utcai feltárásról.
13. kép 1–3. Edénytöredékek a Kerék utcai munkaterrületről.
14. kép 1–6. Peremtöredék és mécsötredék a Kerék utcai ásatásról.
15. kép 1–5. Kerámiatöredék és üvegédénytöredék a Kerék utcából.
16. kép 1–8. Táltöredékek a Kerék utcai munkahelyről.
17. kép 1–9. Bögre és táltöredékek a Kerék utcai ásatásról.
18. kép 1–4. Korsó, kancsó és bögretöredékek a Kerék utcából.
19. kép 1–4. Peremtöredékek a Kerék utcából.
20. kép 2. árok metszetrajza. (Bertalanné nyomán)
21. kép Összesítő ásatási alaprajz. (Bertalanné nyomán)
22. kép 2. felület: újkori sírok és római út maradványával.
23. kép A római út déli oldalán feltárt maradványok (kemence, korai épület kiszedett fala és terrazzopadló) K-ről.
24. kép A terrazzo déli oldalán a kiszedett fal helye egy korábbi kiszedett fallal DK-ről.
25. kép A kiszedett falak helyei K-ről.
26. kép 1–4. Bronztárgyak az 1. árokból.
27. kép 1–3. Bekarcolt jelű edénytöredékek a Kerék utcából.
28. kép Besímított felületű edénytöredékek az 1. árokból. (1:1)
29. kép Sigillatátal az 1. árokból. (2:3)
30. kép Bepecsételt díszű edény az 1. árokból. (2:3)
31. kép Az aquincumi Domitianus kori legióstábor feltételezett alaprajza. (Barkóczy L., Póczy-T. Pekáry T. adatai és Szilágyi J. leírása alapján)
32. kép Az 1963. évi Fő téri kutatás helyszínrajza. (Szilágyi J. nyomán)
33. kép Az 1969. évi Kerék utcai ásatáson előkerült útszakasz az aquincumi II–III. századi legióstábor területén.

0 500 m

E-F METSZET

ÉK U. 9.

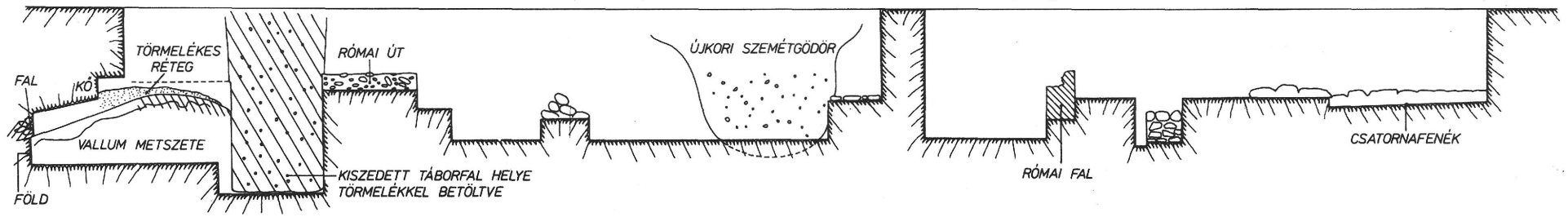

A B C D

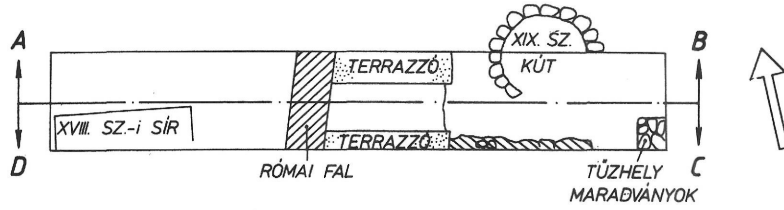
A-B METSZET

B C

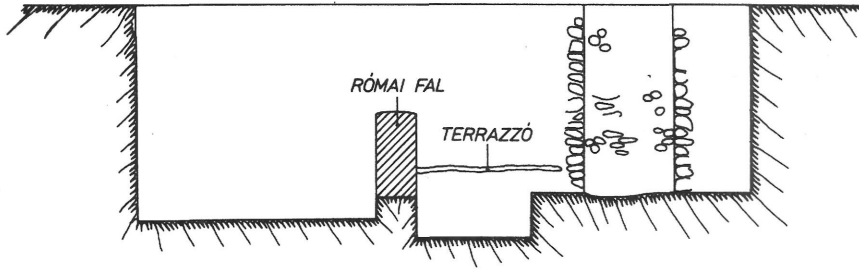
C-D METSZET

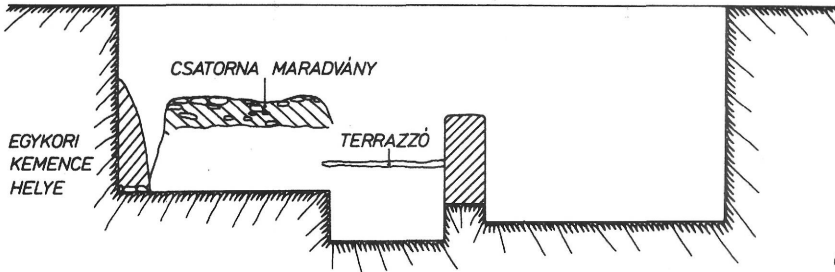
KERÉK UTCA 10.

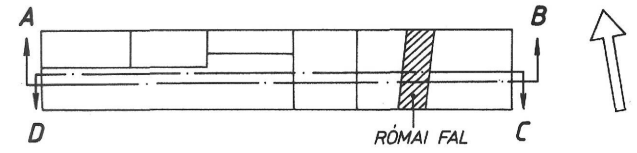
A-B METSZET

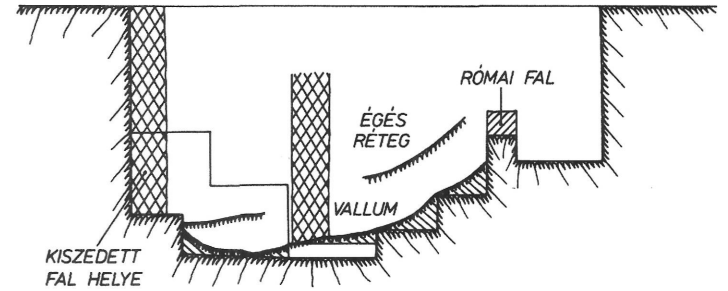
C-D METSZET

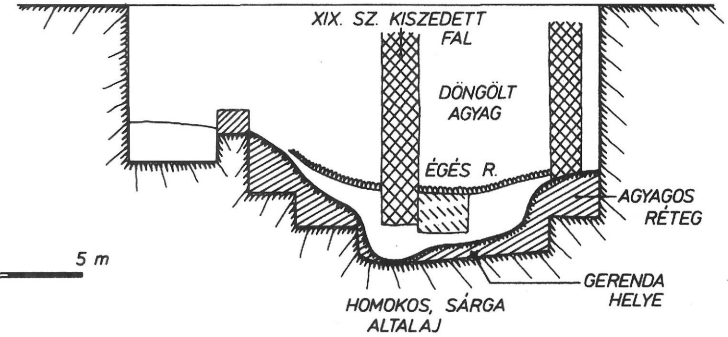
KERÉK UTCA 15.

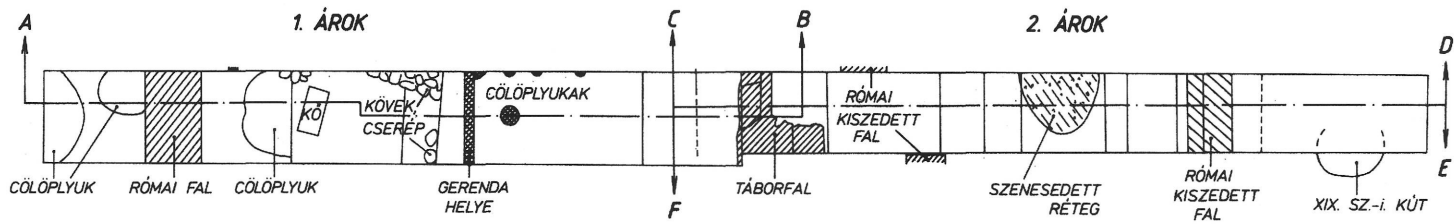
A-B METSZET

C-D METSZET

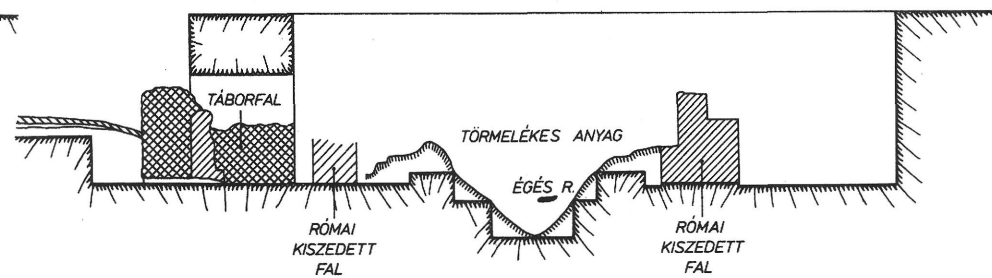
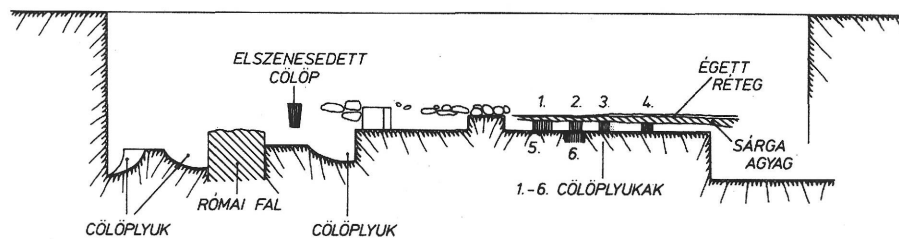

0 5 m

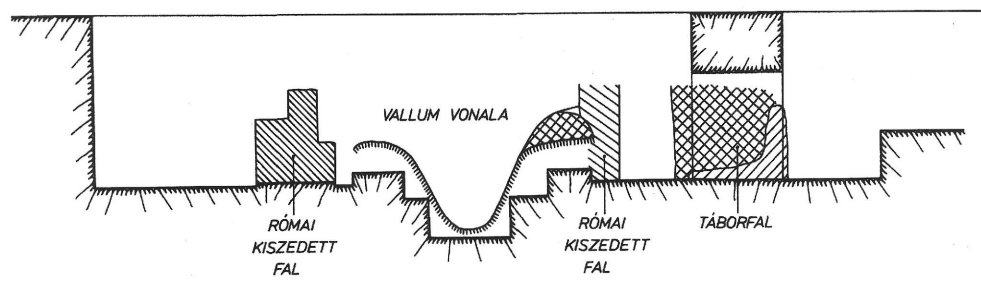

A-B METSZET

C-D METSZET

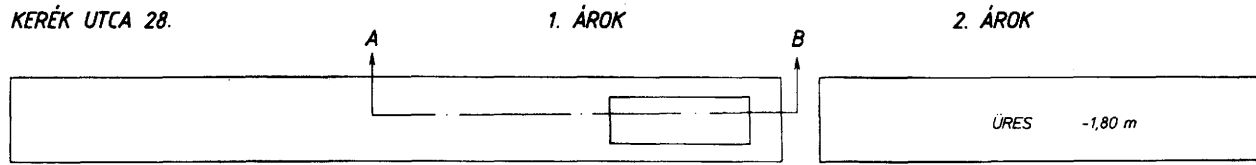
E-F METSZET

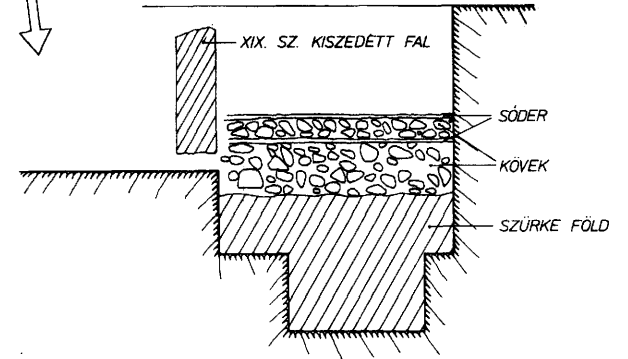
KERÉK UTCA 19.

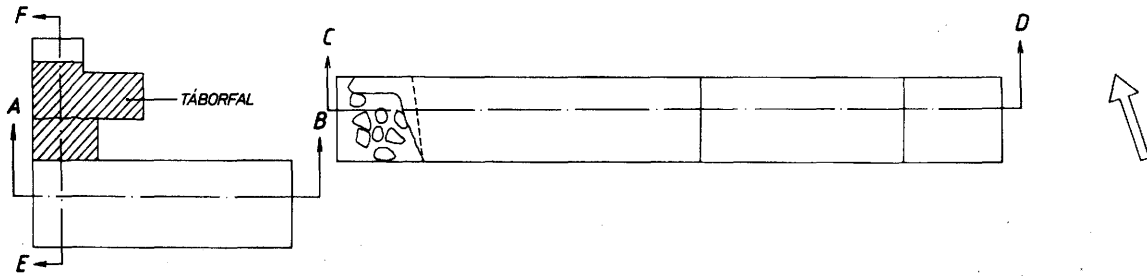
KERÉK UTCA 28.

A-B METSZET

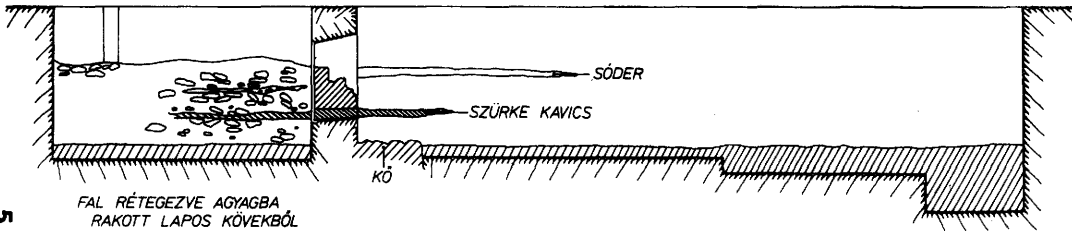

KERÉK UTCA 33.

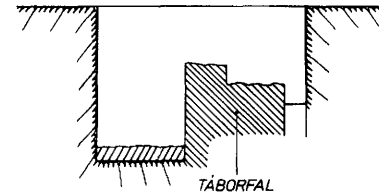
A-B METSZET

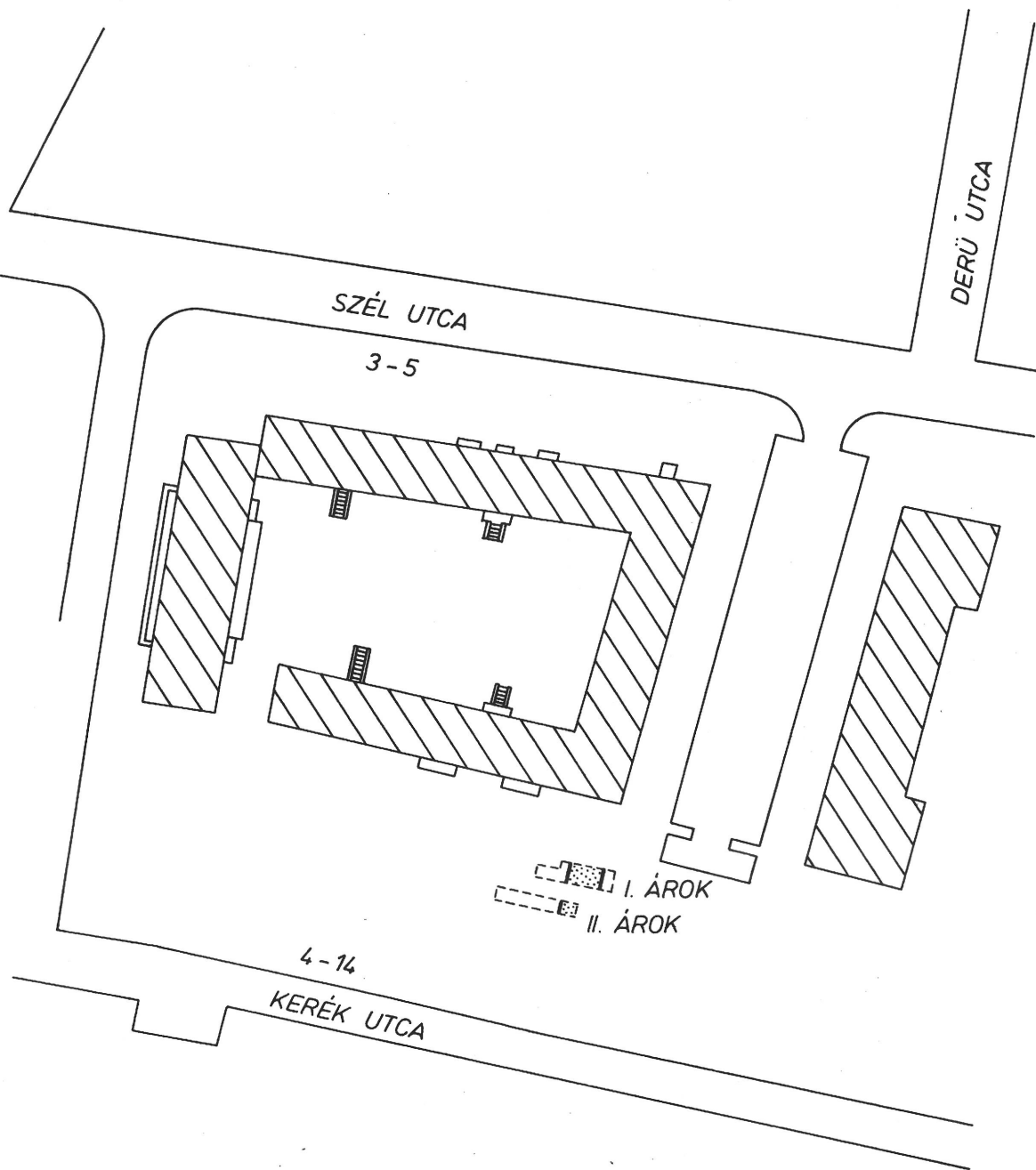
C-D METSZET

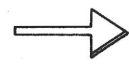
FAL RÉTEGEZVE AGYAGBA RAKOTT LAPOS KÖVEKBŐL

E-F METSZET

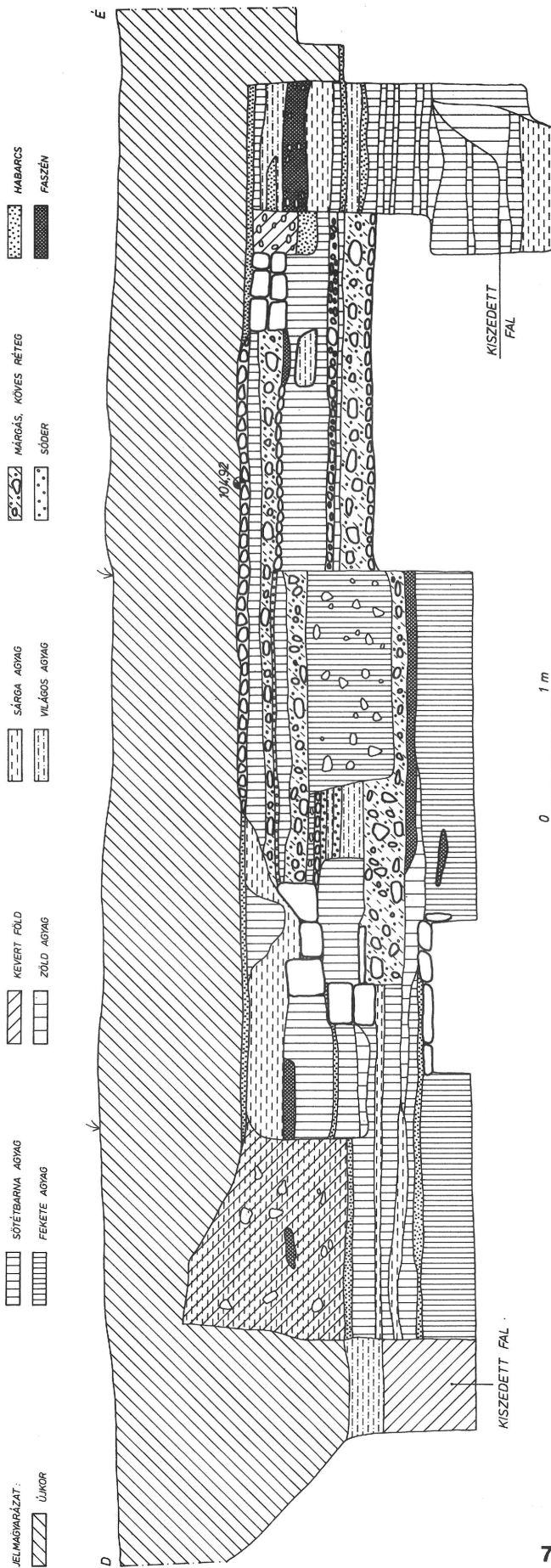

0 50 m

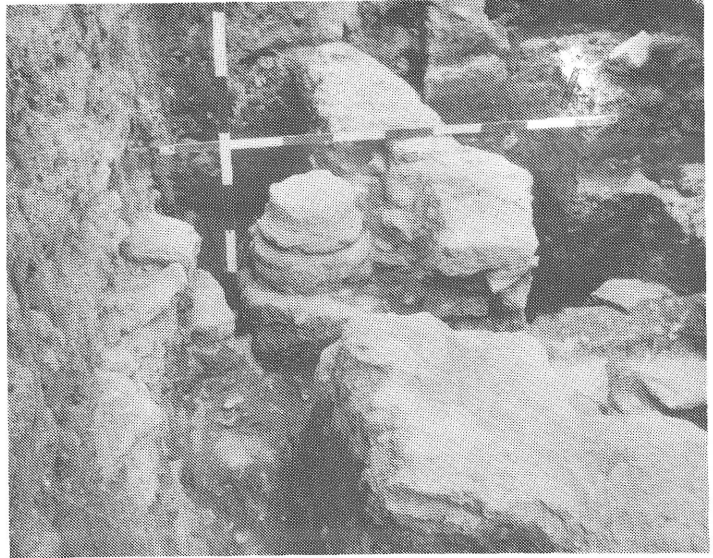
6

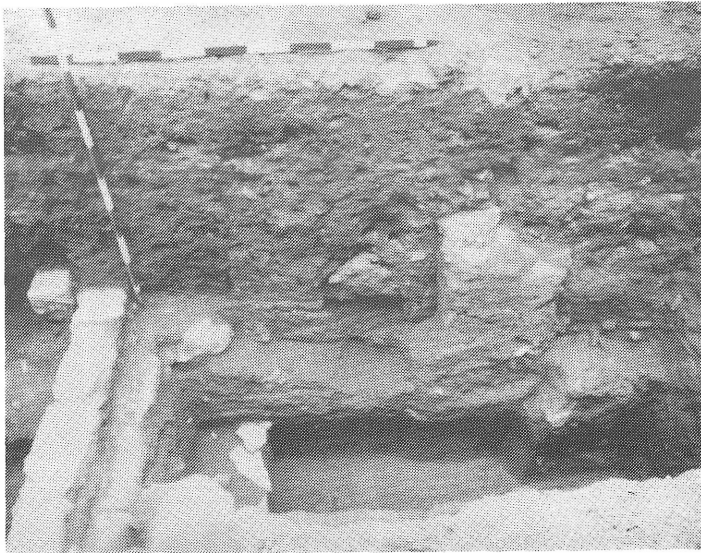

8

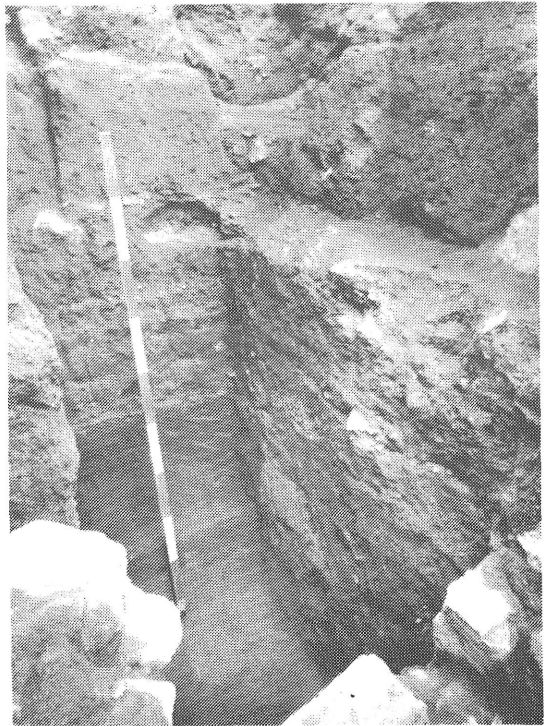

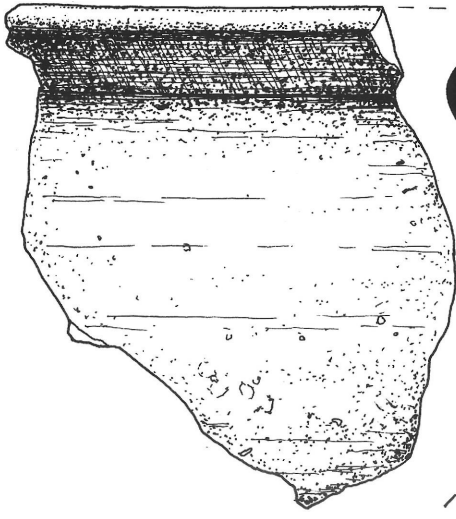
9

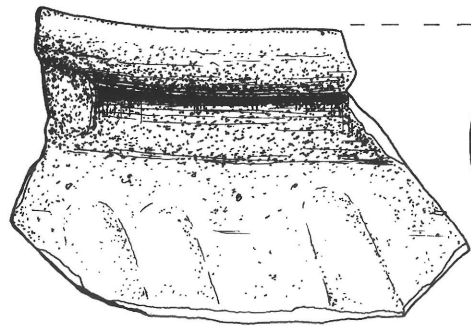
10

11

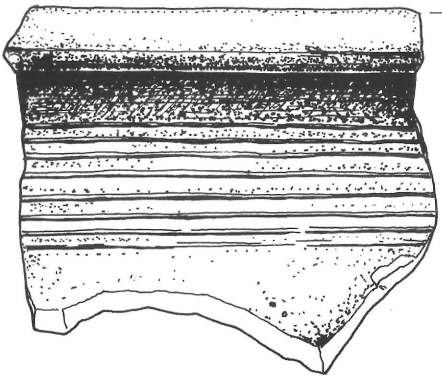

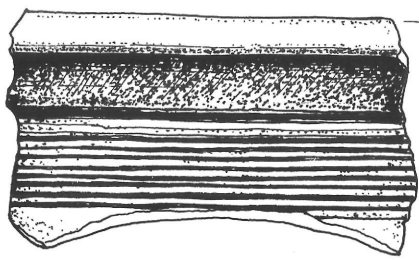
1

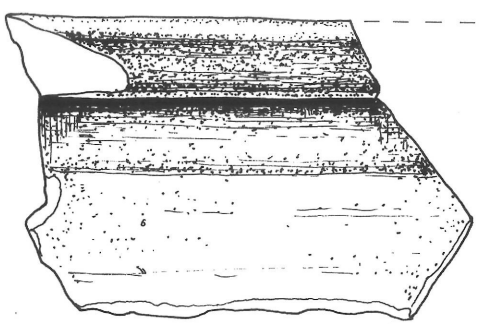
2

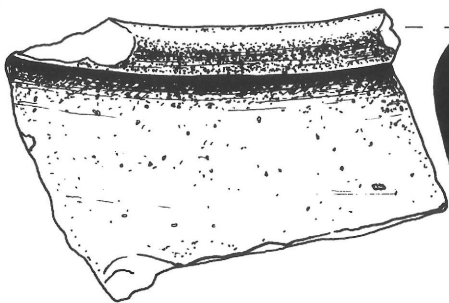
3

4

5

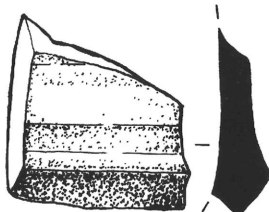

6

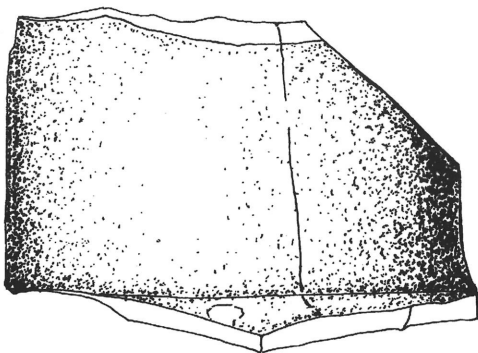

0

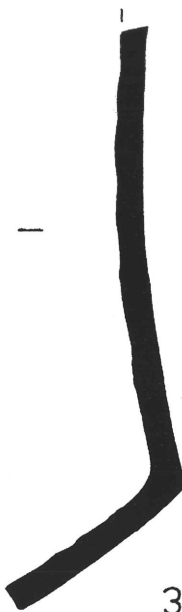
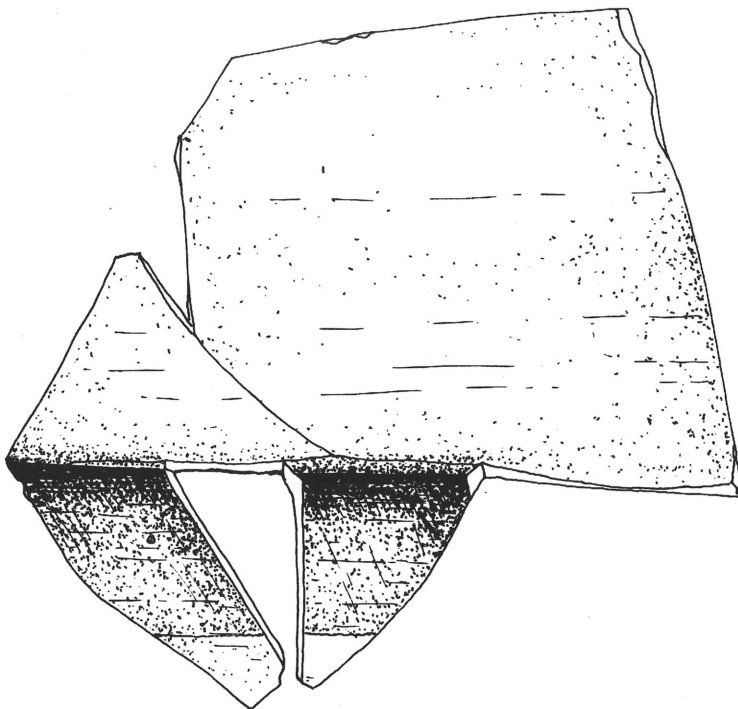
5cm

1

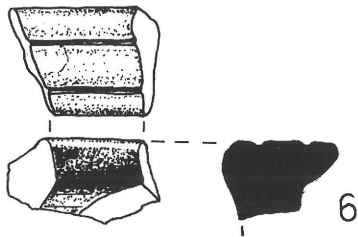
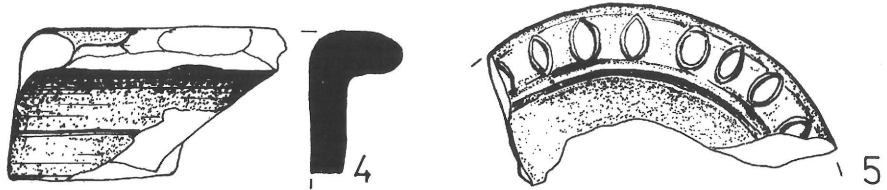
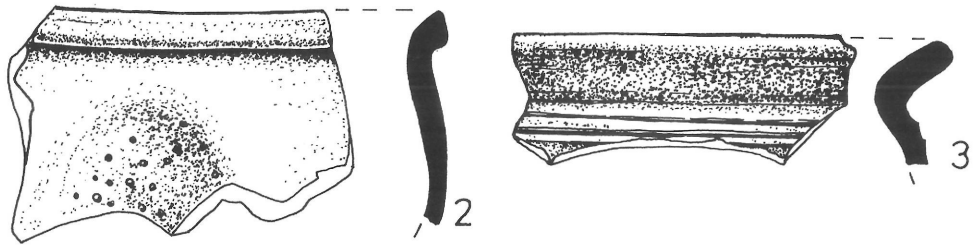
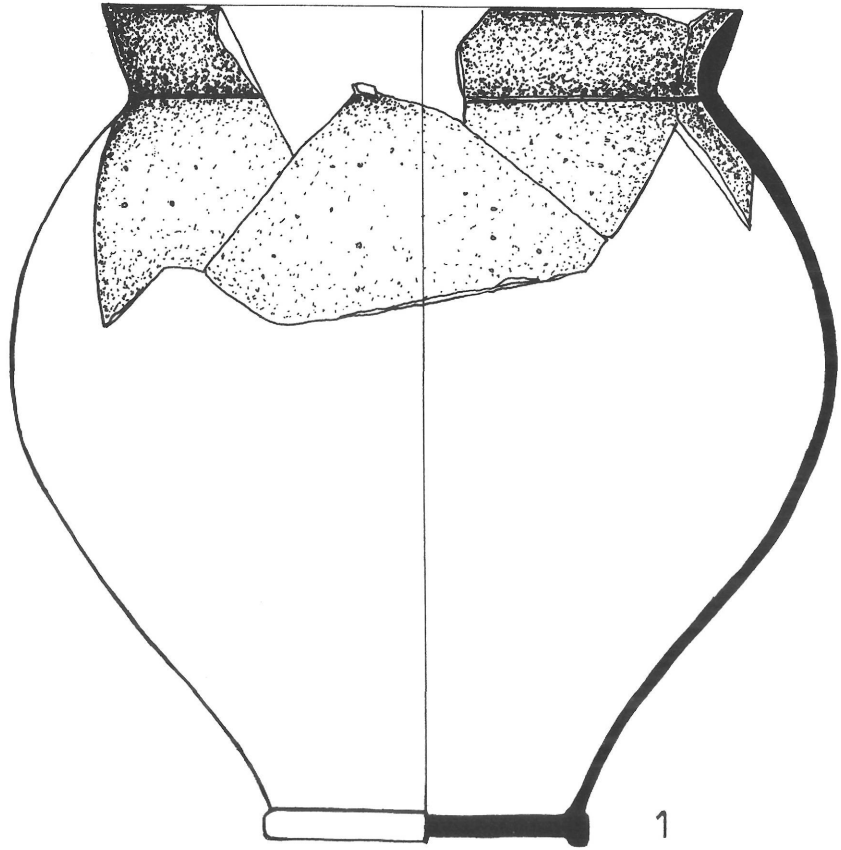

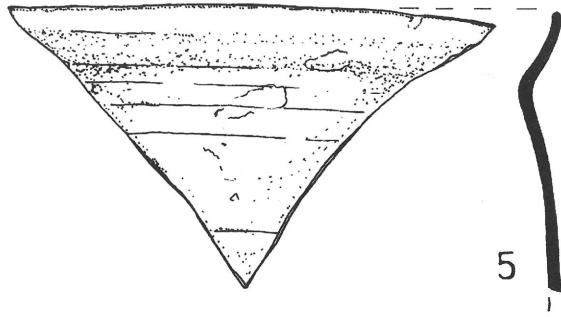
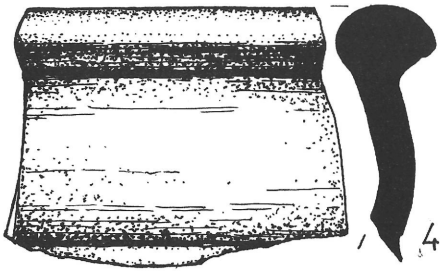
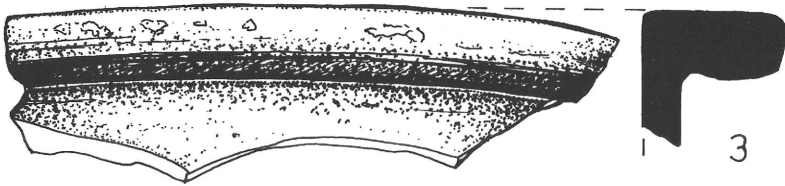
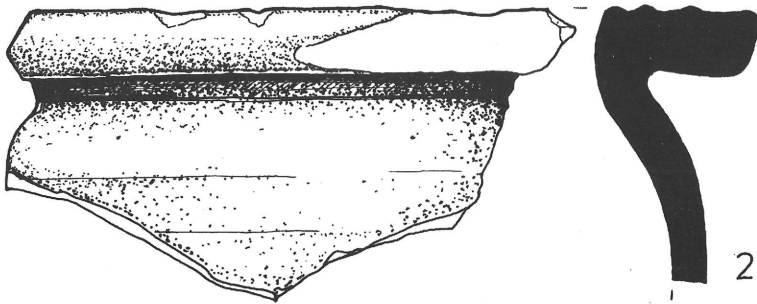
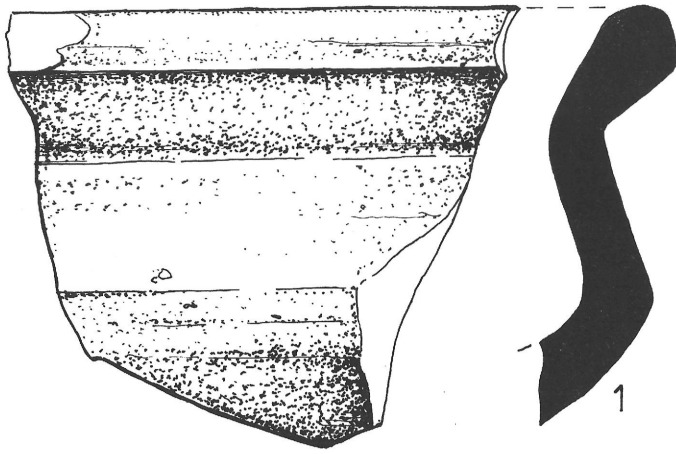
2

3

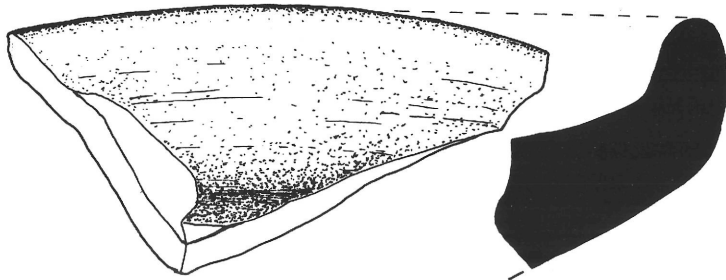

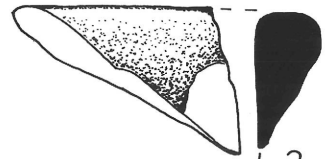

0 5cm

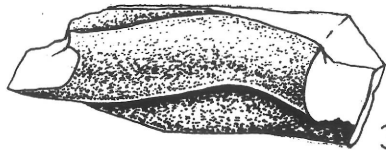
15

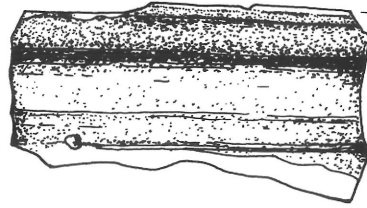
1

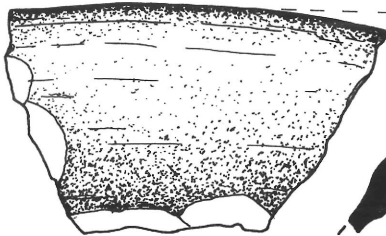
2

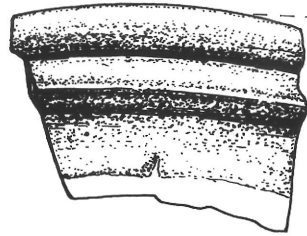
3

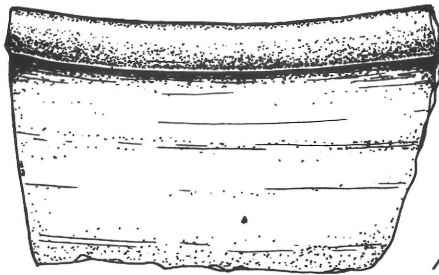
4

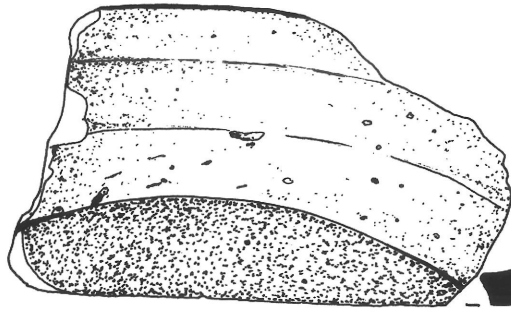
5

6

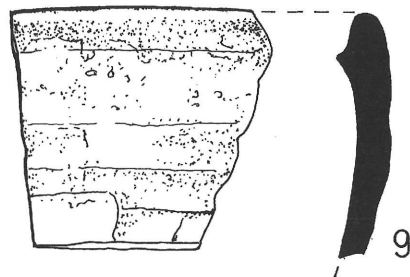
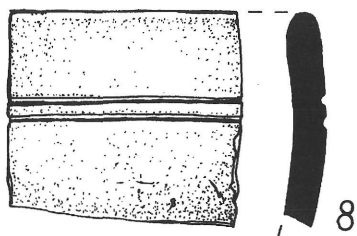
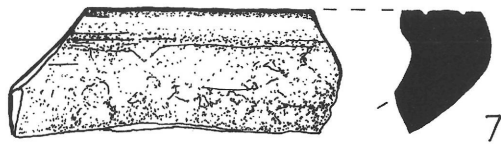
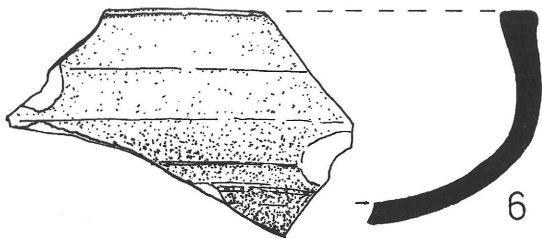
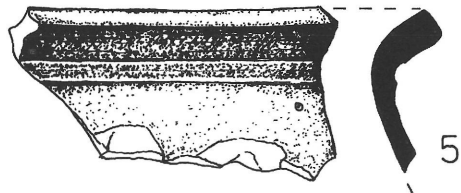
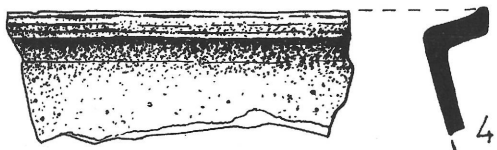
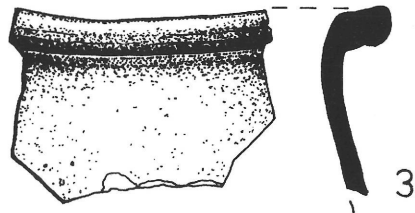
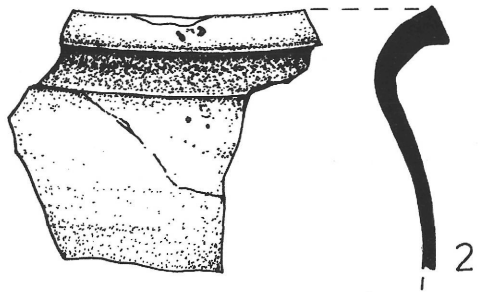
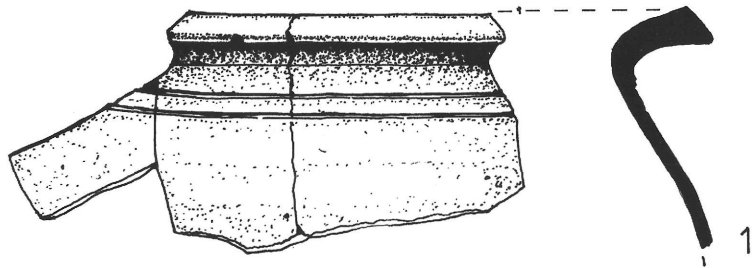

7

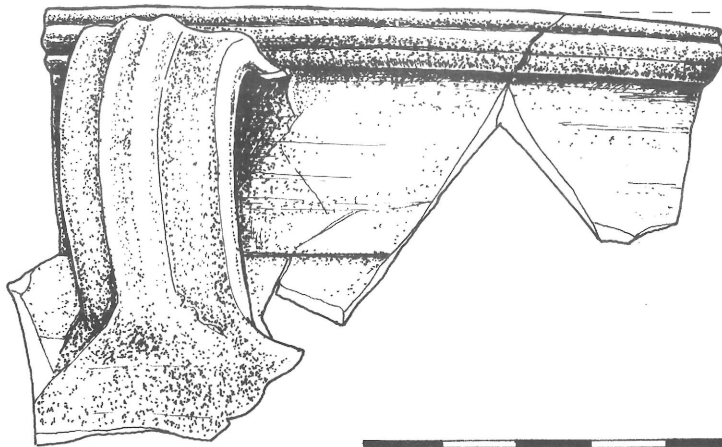
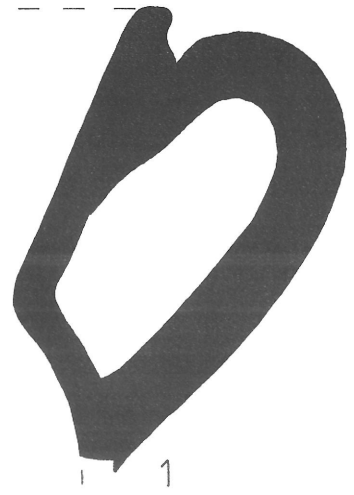
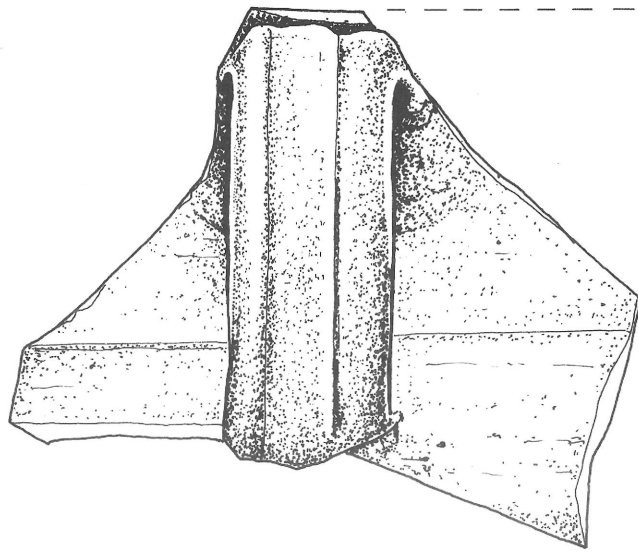

8

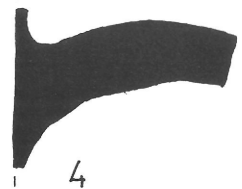
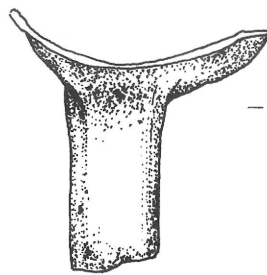
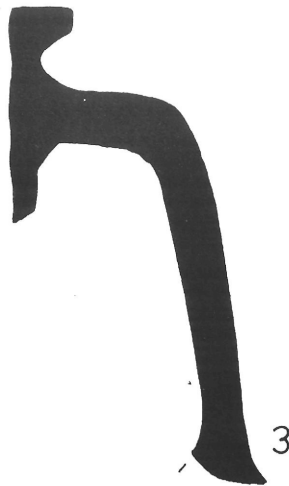
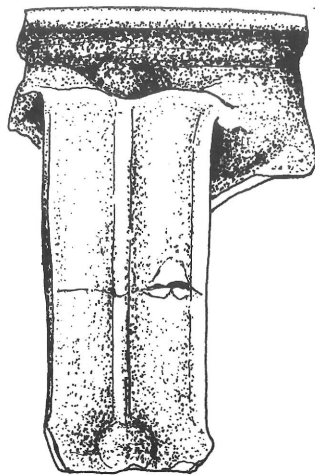

0 5cm

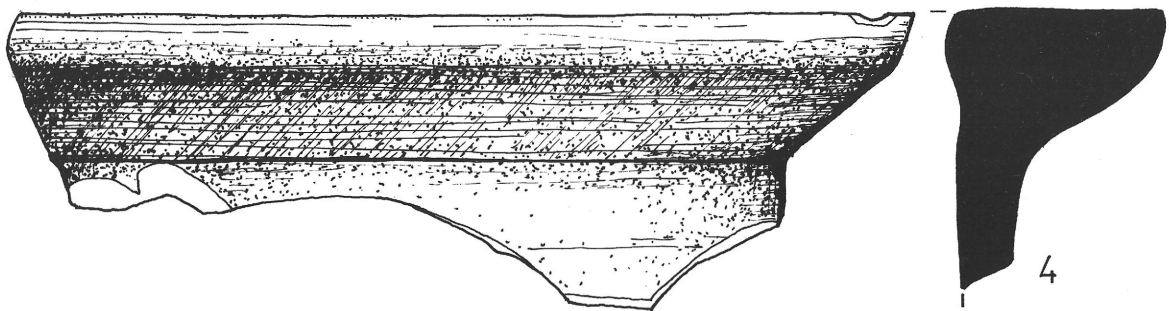
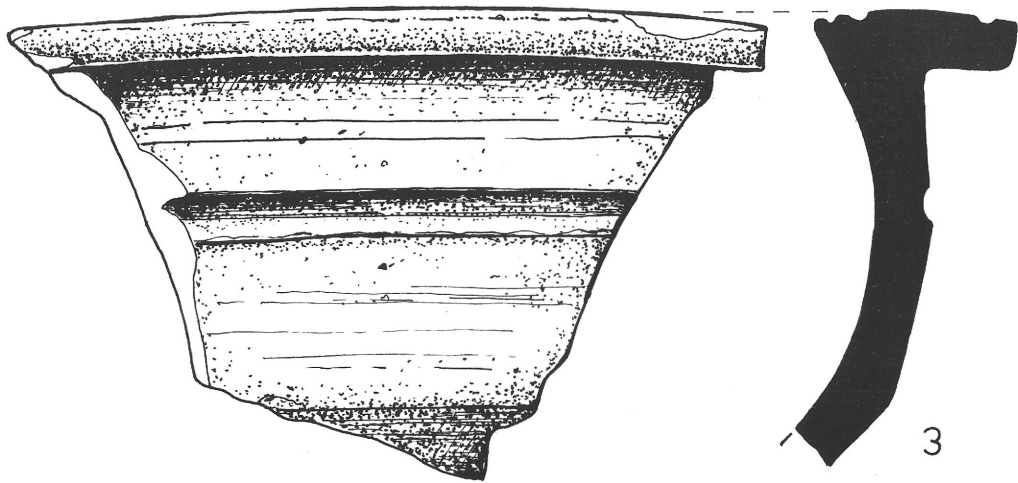
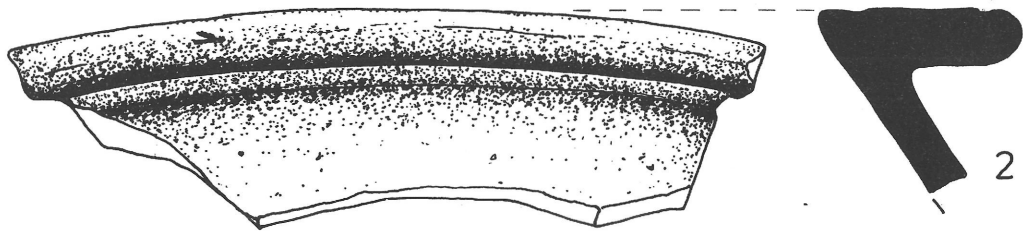
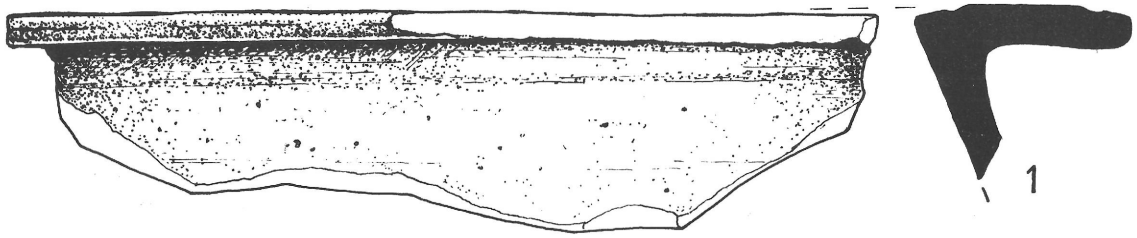

0 5cm

0 5cm

0 5cm

19

JELMAGYARÁZAT :

 ÚJKOR

 SÖTÉTBARNA AGYAG

 FEKETE AGYAG

 KEVERT FÖLD

 ZÖLD AGYAG

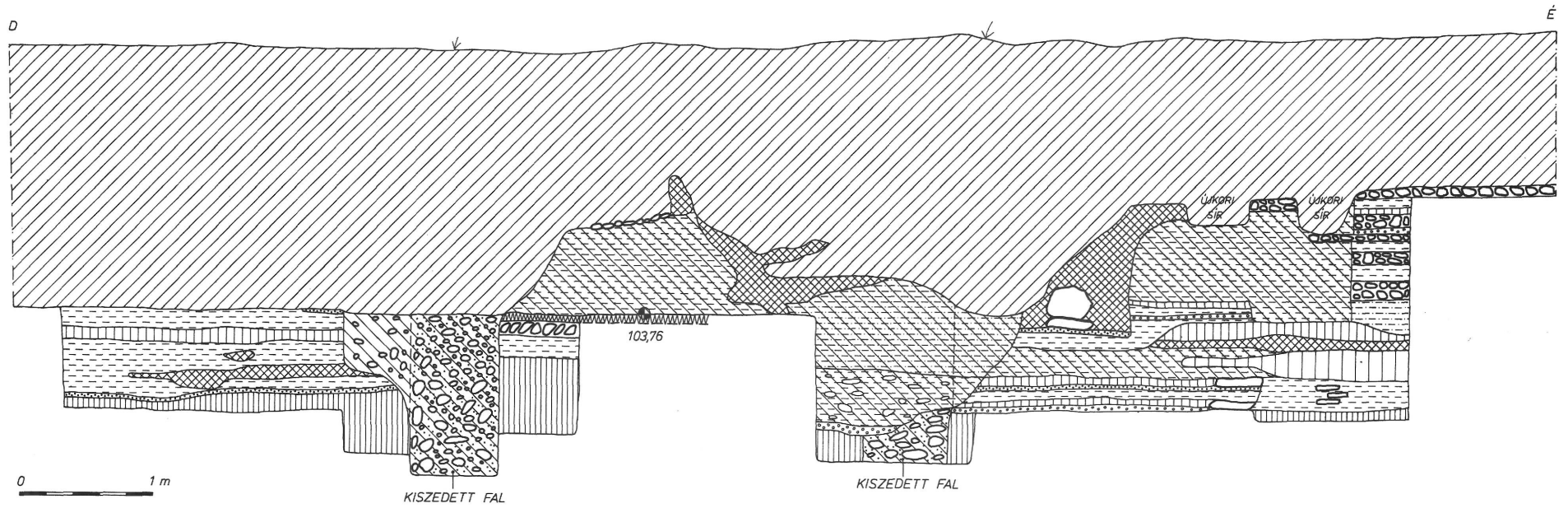
 SÁRGA AGYAG

 VILÁGOS AGYAG

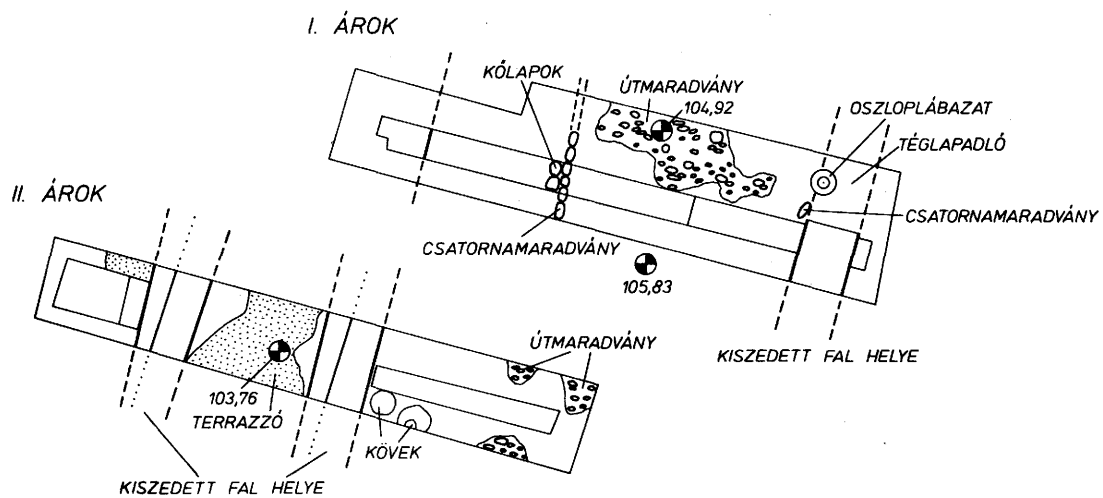
 HABARCS

 TERRAZZÓ

 SÓDER

 ÁTÉGETT AGYAG

SZÉL UTCA 3-5

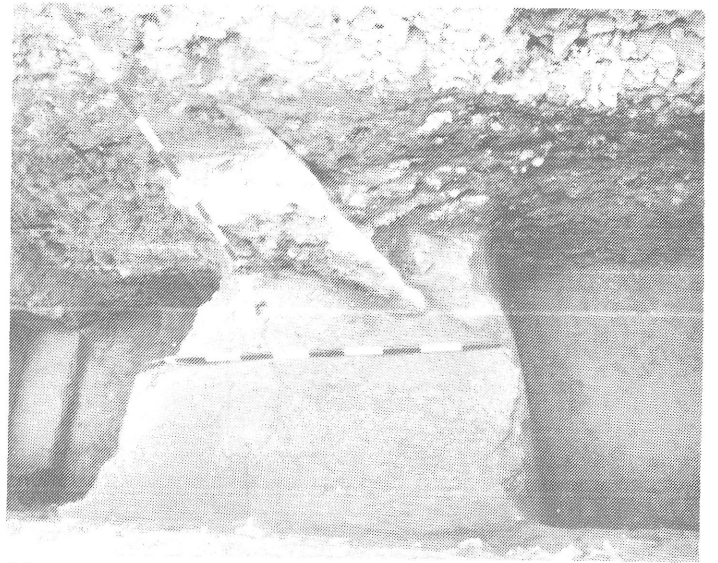

22

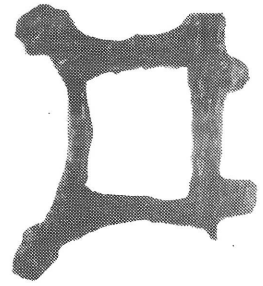
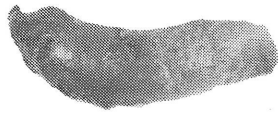
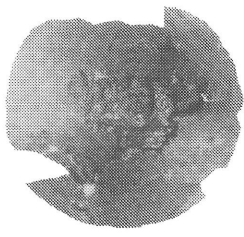
24

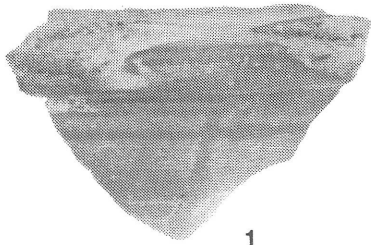
23

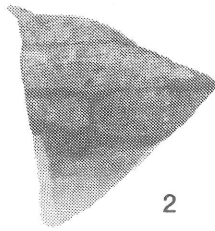
25

26

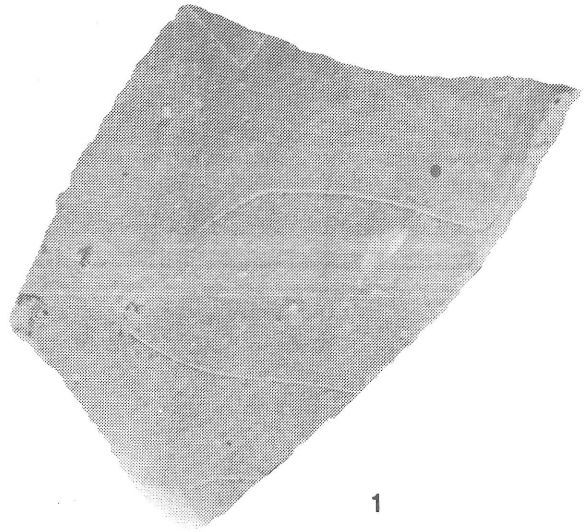

1

2

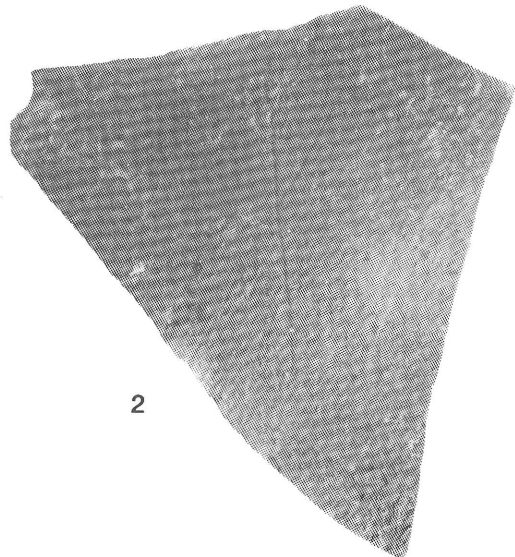
28

1

3

2

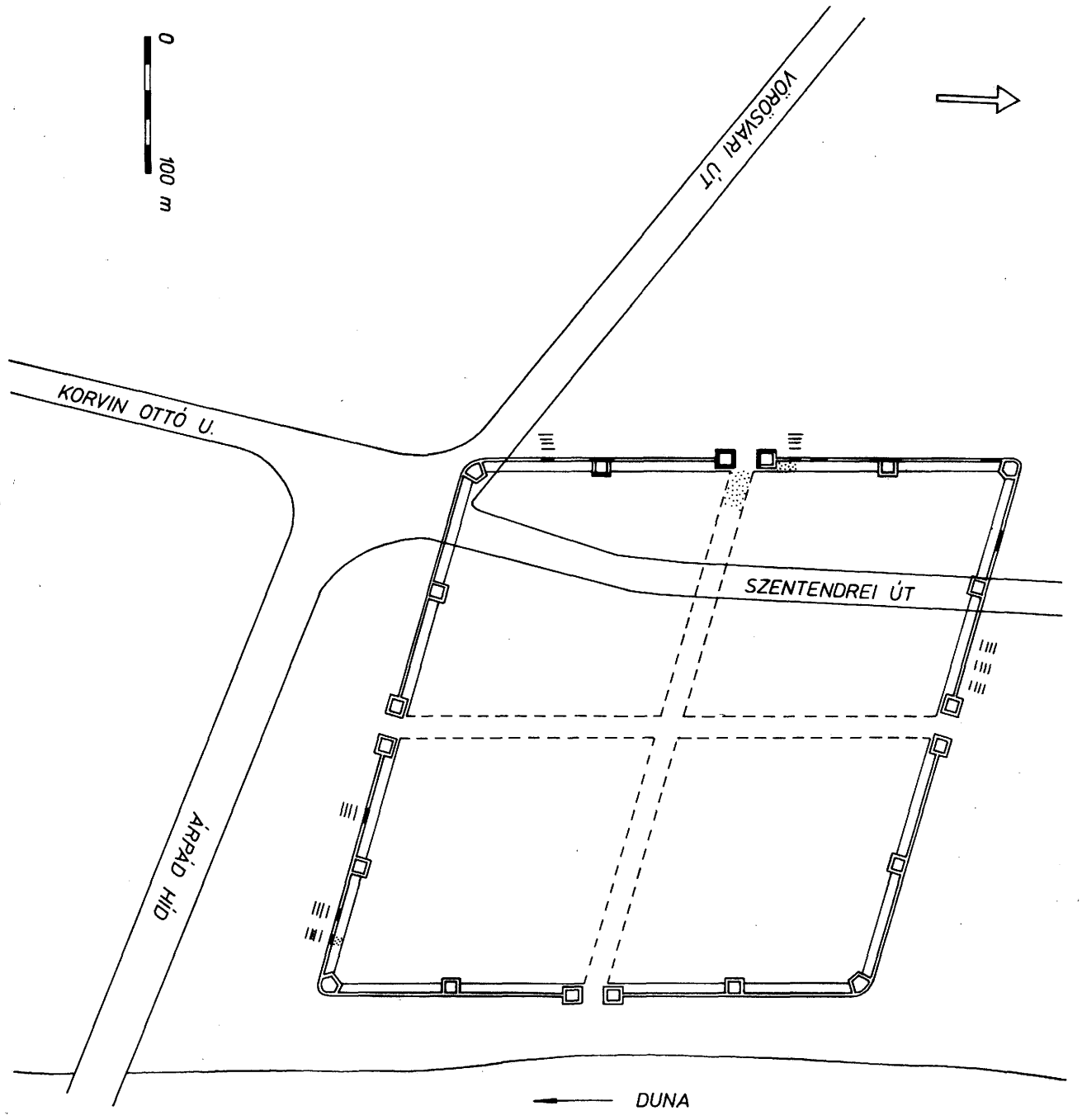
27

29

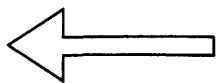
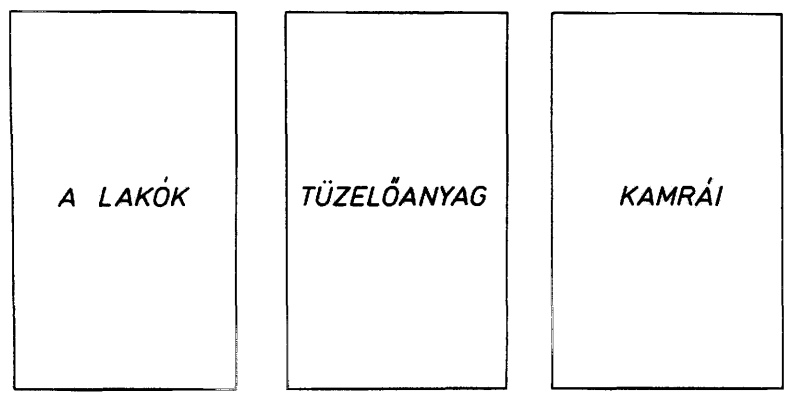
30

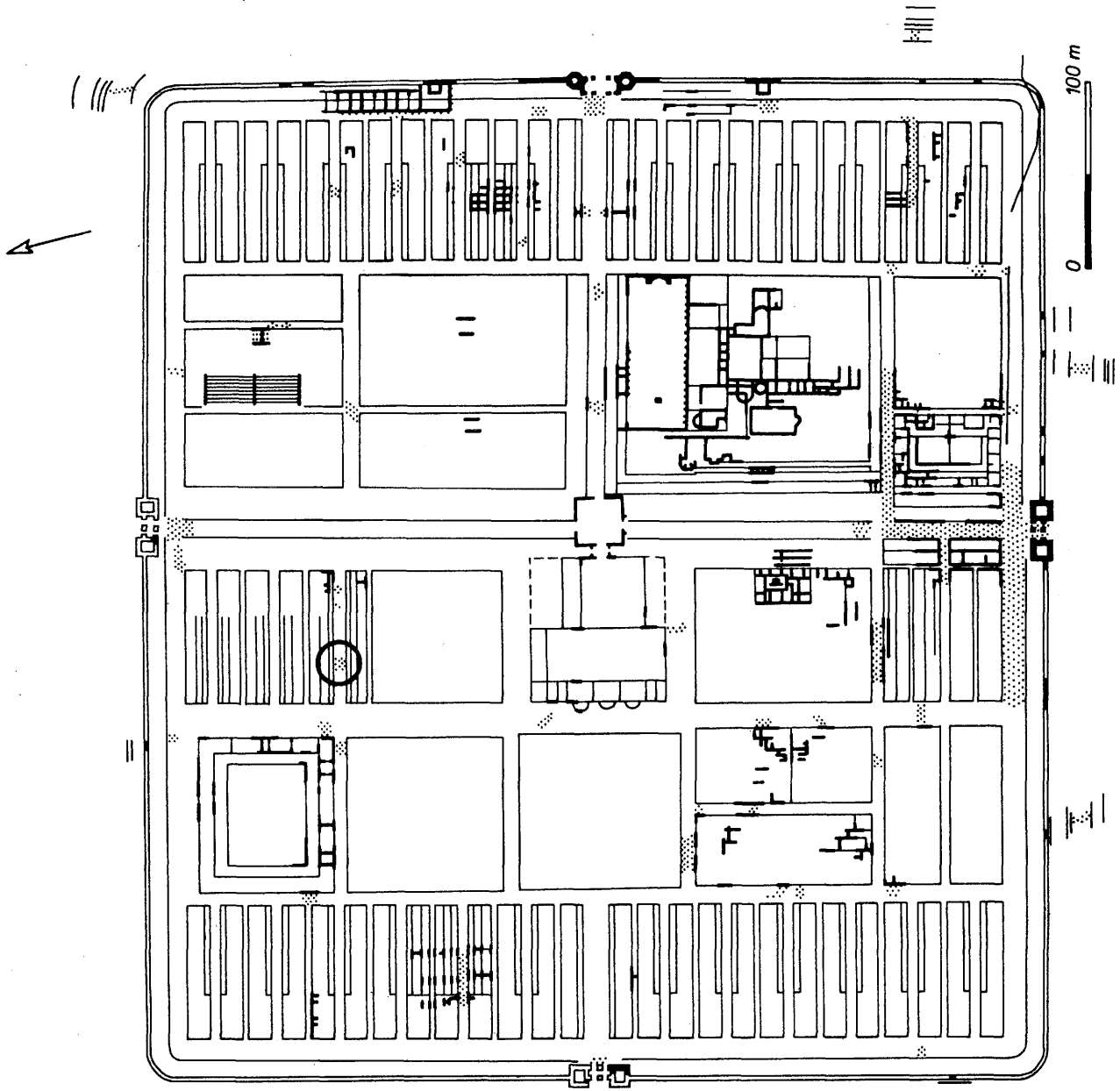
III., FŐ TÉR 1.
1963.

ZICHY - KASTÉLY
DÉLI OLDALA

A LAKÓK TÜZELŐANYAG RAKTÁRA

33